

పకావళి
వోలూరి శివరామశాస్త్రి

జికూపాయి

ವಿಷಯ

౧౯౧౦-౩౯ సంవత్సరముల నడుమ శారద,
భారతి, ఆంధ్ర సారస్వత సర్వస్వము, ఆంధ్ర-సంచిక,
కృష్ణా-సంచిక, గోలకొండ-సంచిక, మహతి, ఆంధ్ర,
ప్రజామిత్రలు ఈ పద్యములలో కొన్నింటిని ప్రక
టించెను. ఇందుల కీ పత్రికాధిపతులకు నేను
కృతజ్ఞుడను.

ఇపు డా పద్యములను సంస్కరించియు కొన్ని
క్రొత్తపద్యములను జేర్చియు సహృదయులకు ఏకావళి
యొనర్చితిని.

ఏ మి టి ?

ఈ జగంబు సర్వ మేమిటి యేమిటి ?

యేమి యీ జగం బి దెల్ల నెల్ల ?

ఎవ్వరేని యిందు నెఱిగినవా రున్నఁ

జిత్తగించి నాకుఁ జెప్పరన్న.

ఇలనుండి యింత దవ్వుల నింత దవ్వుల

నాకాశ మం దేల యలరినావు

కాఁకయు వెలుఁగు తూకముగాఁగ సరిపోవు

పోల్కి నీ వం దేల పొల్పినావు

ఆఱు మాసము లట్టు లాఱుమాసము లిట్టు

లేల ఛందోలీల నేఁగుచుందు

వీగోళమే కాక యింకెన్ని గోళముల్

కాపాడ నీకేరి కట్టడి యిది

ప కా వ లి

వల పొడిచెద వే లస్తమింతు వోయి
వేడి వేలుప ! తెలియ దీ వింత నాకు
దివికి నెవ్వఁడొ యెత్తిన దివ్వె వొక్కొ
బప్పు తప్పో యిదెవ్వారు చెప్పువారు ?

ఆకాశంబున నూరకే చనెదవేలా కొంచె మిం దాఁగు నీ
వేకార్యంబు తలంచి పోయెదవు ? నీ కేవార లీ సుందరం
బాకారంబు వెలుంగు నిచ్చి యిఁకఁ బొమ్మం చాన కావించిరో
నాకుం దెల్పుము నేఁడు నీ కథను జంద్రా ! విందు నాద్యంతమున్.

ఓ జలరాశి! యే లిటుల

నూఁగుచునుండెద వో ధరిత్రి ! నీ
పైఁ జరణద్వయం బునుచు
వారముగాని నినున్ గ్రహింపఁగా
నోజను బొంద మోప్పథుశి
లోచ్చయసంతతులార ! మీరలే
నేఁజెల రాలా ? మేము ? మతి
నిల్చియుఁ బల్కను నోరు పొల్చియున్.

తనను గర్భంబునందులఁ దనరుచుండి
యెదుగు పిల్లను దల్లి తా నెఱుఁగఁబోదు
తనను గర్భంబునందులఁ దాల్చుచున్న
తల్లి నినుమంత యెఱుఁగదు దానిపిల్ల.

పాములు తేళ్లు జెర్మీలును

వ్యాఘ్రములున్ మఱి యేదుఁబందులుం
జీమలు దోమలాదులగు

జీవము లెందుల కుండె? నుండెఁ బో
యేమవి పీడ గూర్పవలె

నేమి? యిదేమి విధంబు? తెల్పు నా
స్వామి సమన్వయింతుఁ) ముది
పండితు లర్థము కాదు నా కొగిన్.

ఇది కారణ మది కారణ

మిది యదియును గాదు వేఱు హేతువు మావా
రెదొ వచియించిరి నాకున్

వదలదు మది శంక చెప్పుఁడు వాస్తవ మయ్యా!

ఈ జగంబు సర్వమేమిటి యేమిటి?

యేమి యీ జగం బిదెల్ల నెల్ల?

ఎవ్వరేని యిందు నెఱిగినవా రున్నఁ

జి త్తగించి నాకుఁ జెప్పరన్న.

ప్రమాదూత - చైత్ర

నా యావశ్యకములు

నా కొక్క తోట యొక్క త
టాకం బొక కొండ యొక్క యడవియు మేలొ
నేకాంతం బేఱును నివి
కా కొక నొకయును దప్పకయ కావలయున్.

కొండ నా తండ్రి, తోట నా కూర్చు తల్లి,
యడవి మిత్రంబు, వాగు పిన్నమ్మ, చెఱువు
వావిఁ జెల్లెలు, నావ నా వాహనంబు,
అల్ల యేకాంతమో యంతరంగసఖుఁడు.

ఏ యొకరుండు లేని యొక
యేటి సమీపతలంబునం దర
ణ్యాయతనంబునందును ద
టాక తటంబునయందుఁ దోటయం

దాయతశ్చైల శృంగమున

యందు జనించు మహావనీజమం

చూయెల యొండు నాసనము

నొండును దప్పక నాకుఁ గావలెన్.

అందు నిర్మల భావనోద్యానమందుఁ

గూరుచుండి యథేచ్ఛముగా రచింతు

ఛందమునకును యతికిఁ బ్రాసంబునకును

నవల నలరారు రసచారు కవిత మమత.

౧౦-౫-౧౪.

ఆంధ్రుడా!

చదివెద వింగిలీ సది విసర్జన చేయు మటంచు నే ననన్
జదివెదు సంస్కృతం బదియుఁ జాలు నటంచును బల్కు నీవొగిన్
వదిలితి మాతృభాష యిది పాడియె? యంచును జేతు లొగ్గి నీ
యెదుటను నిల్చి వేఁడెదను నించుక చెప్పు జవాబు నాంధ్రుడా!

బక్క భాష కాదు తక్కిన భాషల

నన్నిగూడ నేర్పు మయ్య యాంధ్రీ!

నీదు మాతృభాష నిఖిల పుష్పరసమ్ము -

చేతఁ దేనెపెరను జేయుమయ్య!

వర నర పాల సేవలకుఁ బాల్పడ కన్యుల భాష నేర్వ కి !

త్తటి మనపొట్ట నిండమియె తధ్యము కాని తెలుంగు బాసనున్

మఱచితివేని నీదయిన నాలుక పాయక పాయసాన్నముల్

మఱిమఱియారగించుటకుమాత్రమెపాత్రమునమ్ముమాంధ్రుడా

తెలివికి సంస్కృతమున్ మఱి
 కలిమికి నాంగ్లేయమో యిఁకం దురకంబో
 విలువ యిడి నేర్చి యీ నీ
 తెలుఁ గెవ్వరి పాలు చేసి తిరిగెద వాంధ్రా!

వాక్కుండియును మాతృభాష రాకుండుచోఁ
 గడు మాటలేల? మాకుఁడవు సుమ్ము
 వినఁ గల్గియును నీదు విమల భారతి వినఁ
 బడయవేనియు బధిరుఁడవు సుమ్ము
 చూడఁగల్గియు నీదు శుభసరస్వతిఁ జూడ
 దొరఁకొనవేని యంధుఁడవు సుమ్ము
 దేశ్యుండవేని నీ దేశభాషను నేర్వ
 కుండుచో నన్య దేశ్యుఁడవు సుమ్ము

నడువఁ గల్గియు నీ తెల్లు నాడు నెల్ల
 నడువ కుండిన యెడలఁ బంగుఁడవు సుమ్ము
 మతి నెసంగియు నీ దేశమాతయందుఁ
 జూడ్కి లేదేని పిచ్చివి సుమ్మి యాంధ్రా!

వ కా వ లి

అన్న ప్రాశము హోటలందున స్వవి

ద్యాభ్యాసముల్ కాలెజ్

తిన్నెం బేరిమి దేశసేవయును

బస్తీలందు నా ఫీసు లం

దన్నన్నా ! మన చిన్నవారలకు దు

ష్టావస్థ యిట్లాయె నీ

యన్నాయంబున కూరకుండఁ గల వ

య్యా! యాంధ్ర దేశీయుఁడా!

౨-౧-౨౩.

కు క్క పి ల్ల

౧

ఇండ్లు దొడ్లు లోని వెల్లయు గాలించి
కుక్క యొకటి దాలిగుంట తనకుఁ
దగిన దంచు లోన తలపోసినదియకాఁ
బోలు నందుఁ బురుడు పోసికొనియె.

శ్రీరమణీయమా తనువు సింగపుమోమును నూర్ధ్వపుండ్ర మే
పారెడు చండ్ర నిప్పుకల యట్టి కనుల్ పులిచాట లేపుతా
గోరులు కల్లు దానిచిఱుకూనను గాంచుచుఁ బెద్ద లెల్లరున్
భైరవమూర్తి యంచు నొక నామము పెట్టిరి మంచి రోజునన్.

అలకుక్క కూన నచ్చటఁ
దిలకించిన యంతనంత దేవా! నీ విం
దుల నెలకొంటి వటంచును
గలయఁగ ననుకొంటి హృదయ కమలము నందున్.

పది దినాలలోనె బలిసి యల్ల కబోది
జ్ఞాన నేత్ర మార కరఁగి కరఁగి
కరఁగి రెండు కనులుగాఁ బరిణామంబు
చెందె నొక్క వేణుచేవతోడ.

కన్నులు లేనినాఁడు తను గాంచిన తల్లి సుధాఘటంబుగాఁ
గ్రన్నన జ్ఞాననేత్ర మది కన్నులు కాఁ, దనకన్నఁబెద్దదె
యున్నటువంటి జంతు వనియున్ శునకార్భక మెంచె జ్ఞాన మీ
కన్నులుగాఁగ మాతీనను గల్గఁగఁబోలును నిట్టి భేదముల్.

వాచిచపొంపెఁ గానఁబడు వస్తువులన్నియు నాకు నేల మూ
చూచును గోళులుండుటకుఁ జొప్పని త్రవ్వను దల్లి పొట్టలో
దాఁచిన యిల్ల దున్నదని తాఁ గనఁబోలును దూఱుఁ; దల్లి పో
లేచిన జంటి నంటికొని లీనమగున్ శునకార్భకం బహాో!

ఆకలి యైనప్పు డాకాశమును మ్రింగ
నెంచఁ బోలును మోర నెత్తుఁ బైకి
ఎవరేని దాపుగా నేతేరఁగా మీదు
దాసుఁడ ననఁగఁ బాదంబు పట్టు
మహినిఁ గారాకులు మరమర లాడంగ
సింగంబు వోలె గర్జించు నెగసి
ఆదివరాహంబు నాపోసనముఁ గొనఁ
దలఁపఁ బోలును నేలఁ ద్రవ్వ గోళ్ళ

ఆఱఁ గట్టిన వలువల యంచు కఱచి
క్రిందఁ బడి మీఁదఁ బడి తలక్రిందులగుచు
మాటిమాటికినిం జెఱ లాటలాడు
నక్కజము పిక్కటిల్ల నా కుక్కపిల్ల.

దానినిఁ గాంచి చాల సరదా పడి ప్రేముడితోడఁ బెంచగాఁ .
 బూని గళంబునన్ నిగళముం దగిలింపఁగఁ గోరి బస్తికిన్
 నేనొగిఁ బోయినప్పుడు గణించుచును గొనితెచ్చి మెల్ల నా
 కూనమెడం గడంక నెలకొల్ప నొకించుక దాని డాసితిన్.

తన స్వాతంత్ర్యము పాడుచేయు ననుచున్ దా సుంతయేనిన్ మనం
 బునయందున్ శునకార్భకం బెఱుఁగఁగాఁ బో కల్లనన్ శృంఖలన్
 దినుబండాలమునాఁగ భావననొ జాతి స్వస్వభావాననో
 కొను లాగున్ విదిలించు గీఱు నమలుం గొంపోవు నట్టిట్టులన్.

‘అసలు శరీరమేయొక మహానిగళంబగు నందుమీఁద నా
 యసనిగళంబు కొండొకటియా మన బై రవమూర్తి’ కంచు మా
 నసముననుం దలంచి ‘యయినన్ మెడయందుఁ దగుల్త మెట్టులన్
 మసలునొ చూత’మంచు మది మాఱుడుఁ గట్టితి దానినెమ్మెడన్

కట్టిన యుత్తరక్షణ మె

గాదిగఁ జూచి నఖాళి శృంఖలా

పట్టికఁ బట్టి లాగి నఖ

పాళిక దానను జిక్కికోఁగ న

ట్టిటగుచుం గుయోమొరొ క

యీఁ. కుయీఁ. మంచును నేడై నక్కటా!

కట్టినవాని చేతులకె

కట్టి కనుం గొనఁ బోలుఁ దద్వ్యధల్.

ఆదికిరాతుండు వేద కుర్కురములఁ

గట్టినాఁడా యొక్క గడ్డిపోఁచ ?
వటుకనాథుం డాత్మవాహనంబే యగుఁ

గాక యెన్నండేని గట్టినాఁడె ?
కట్టఁగా లేదొక్కో గళనిగళము లేక

యల్ల దత్తాత్రేయుఁడను మహర్షి
గొలుసును గట్టె నొక్కో మహాప్రస్థాన
దశయందుఁ గుక్కకు ధర్మరాజు ?

కట్టఁ గావలెఁ గాక త్రికాల శాశ్వ

తానురాగంబుచేతను గానినాఁడు

ఆఁగఁగాఁగలవొక్కో యొక్క హమయేని

బధ్యమానంబులున్ మఱి బంధనములు.

౨

పూనిన కూర్మిఁ బిల్లలకుఁ బ్రోద్దన లేచినతోఁ దలంటఁగా
నూనియ రాచి మే యినికి నున్నఁగ నొప్పఁగ వానిఁ ద్రిప్పు నాఁ
గా నొక పంది నూతనముగాఁ బ్రసవించిన సంతతోడ నా
కూన సమీపమందులను గ్రమ్మరె దంటమగండు జంటగన్.

అల్ల వరాహాయూథమునయందుల నందము లీనుచున్న యా
పిల్లలఁ గాంచి చాపలము పెక్కువగా నలకుక్కపిల్ల తా
నల్లన ముందుకాలొకటి యశాలకు నొలకుఁ జాఁపిచాఁపి యా
పిల్లలలోన తాను నొక పిల్లగనై చనియెం దటాలునఁ.

మన పెద్దల్ తొలినుండి వైరములతో మన్నారుగా కీపయిన్
మనమా వైరముమాటనున్ మఱచుచున్ మైత్రిన్ విడంబించి యి
మ్మును జేకొందము' నా వరాహశిశువుల్ మున్నుంద యాకుక్క పి
ల్లను మూచూచుచు దీర్ఘుర్ఘురసమాలాపంబు చేసెన్ వెసన్

అల్ల కుక్కపిల్ల యలపందిపిల్లల

కూడి కపుడు చాలఁ జూడనాయె

అలలు లోనె లోనె యణఁగి పోయిన యంత -

రాత్మ శబల విభవ మట్టువోలె.

'నిన్ననుఁగాక మొన్ననె జనించిన వీ పసికూన లేమెఱుం
గు న్నిజ మాంస సౌరభము క్రొలినచో భషకార్భకం బొగిన్
మన్నిని గూడఁ గ్రోలకయ మానునొకో'యని పందితల్లి తా
వెన్నును ద్రిప్పి ముట్టె జడి పించుచుఁ బిల్లలఁ బాయఁ జేయుచున్.

ఆతఱిఁ జాతురి జాత

వ్రాతము మూచూచుచున్న బైరవమూర్తిన్

భీతిలఁగాఁ బొడిచిన దల

జాతి విరోధంబు తాను సామాన్యంబే ?

ఏ కావలి

నూకరి పొడిచిన యంతట
నూకరముం బొడిచె నల్ల శునకార్భకమా
తాఁకులచే దేహగృహ
ప్రాకారం బపుడె విడిచి పఱచెం గట్టా !

పొడిచిన తావునం దలఁతివుండును గాని మఱేమి చిహ్నముం
బడఁగను లేదు పట్టుమని బాధయులేదు వికారరూప మె
క్కడయును లేదు మేను కనుగందదు నిద్దపు నిద్ర జెందు న
వ్వడువునఁ గుక్కపిల్ల యిలపానుపునం గనుపట్టె నామెడన్.

అక్కరణిన్ జయంబు తన కబ్బిన మోదము పెల్లుచేతనో
యెక్కడఁ గుక్కతల్లి కడునేడ్తెఱ వచ్చునో యన్న భీతినో
యక్కడ నొక్కఁడౌ నిముసమైనను నిల్వక యల్లపంది నల్
దిక్కులు చూచుచుం జనియెఁ దిన్నగఁ బిల్లలు వెంబడింపఁగన్

3

కాకిం బోలెను ధర్మపిండమును దాఁగై కోఁగ నాడాడకున్
రాకల్ పోకలు చేయుచుండి నడుమన్ స్వాంతంబొగిం గూన్పై
దూఁకం దోడనె చేపురా మొగమునందుం బ్రేమ పుష్పింపఁగన్
వీకన్ వచ్చెను దల్లి; నాదు కనులన్ నీరుబ్బి వచ్చెన్ వడిన్

ఏకాలంబును బెంగఁబెట్టుకొని తన్నీక్షించినంతం బయిన్
 దూఁకన్ వచ్చెడి కూన కానితటిలోఁ దొంగుండెనేలా యటం
 చేకాలోచనతోఁ బెనంగొను ముఖం బిట్టట్టులున్ వంచుచుం
 దోఁకాడించుచు నిల్చె నాహృదయముం దోడ్తోడనిల్పెన్ రహిన్.

ఆమెయిఁ గొంత సేపరిగి
 నంతట నయ్యది పిల్చు రీతిగా
 జామనె, మేలుకొల్పఁ దన
 పాదము జాఁపుచుఁ గూనకాలిపైఁ
 బ్రామెను, నంతకున్ మెలకు
 వం గయికోమిని నేటవాలుగా
 మోమును వంచెఁ జూచె నటు
 మో మిటు మోమయి కొంతసే పొగిన్.

ఆకల్లోలత నేకరీతిఁ గను నా కాకూన వృత్తాంతమున్
 సాకల్యంబుగఁ జెప్పి దానివెతలో సంగోరుపా లొందఁగా
 నాకాంక్షించితిఁగాని యక్కటకటా! హఠదై వమా! దుర్విధి!
 నాకా కుక్కల భాష కొంచె మయినన్ రా దేమి నేఁజేయుదున్?

మ్రోలన్ నిల్చిన తల్లి దాపరిగియున్ మూచూచిమూ చూచితాఁ
 గాలుం గాలును ముక్కు ముక్కు నిఁక నింకం గన్నుఁగన్నక్కటా
 కీలుంగీలు పరీక్షచేసి మిగులన్ ఖేదంబు నాదంబునం
 దోలాడంగను వేగ మింటి మొగమై యుద్రిక్తమై యేడిచెన్.

వ కా వ లి

అలకుక్క యేడ్పు సృష్టి
ప్రళయంబుల నట్టనడిమి భాగమునందున్
నిలువఁబడి మృత్యు దేవత
సలయంబుగఁ బాడు పాటచాడ్పున నొప్పెన్.

తెచ్చినవాఁడను దేనే
తెచ్చితిఁ దొలుదొల్తఁ గొంత తిరికాసదికా
వచ్చును మెడలో గొలుసున్
గుచ్చకపోయితిని మృతినిఁ గూర్చితి నకటా !

‘ఇంకను నాకు నీగొలుసదేలాకా ? దీనినిఁ జూచుచుండఁగా
జంకగు’ నంచునెంచి, పయిఁ ‘జాలును జాలును లేనిపోని దుః
ఖాంకము దెచ్చికొంటిఁ గట ! యంతము లెంతటి వారి కేనియున్
బాంకగునే?’ యటంచు నొక బోధమునొందితి నంతలోపలన్.

కుక్కకు నట్టి బోధ మొనఁగూడక పోయెను బాడువడ్డ యా
చక్కని యింటి నెట్లయినఁ జాఁది నిటారుగ నిల్వఁ బెట్టఁగా
నక్కిలిఁబట్టి యెత్తుఁ;బడినంతట గుండెలు క్రుళ్ళిపోవఁగా
నక్కట యేడ్పు; నాఁపు కొననొనొకొ యేరికిఁ బుత్రశోకముల్.

ఈనిన క్రొత్తనాళ్ళులను నేయితరంబగు జంతువేనియుం
గూనకుఁ గీడు చేయు నను కొంకున నాఁకటి బాధసైతమున్
లోననె మ్రింగి రక్షణమునుం బచరించెడు తల్లి యక్కటా
యానిమిషాననే శుకమహాముని యయ్యెడినే తలంపఁగన్.

అలకుక్క యేడుపులు విని
పులుగులునున్ బంధుకులము పోలిక నెతచే
నెలుగు పడ నేడ్చెనో యన
నలబలముగఁగూసె సంజ యందుల నంతన్.

సూర్యుడపరాభి యందులఁ జొచ్చినంత
గొడ్లఁ గాచెడు కుర్రుండు కుక్కకూన -
కాలిఁ గైకొని దూర భాగంబులందుఁ
బాటవై చెను దల్లి తాఁ బనవుచున్న.

౪

కూన య దేడ నున్నది యొకొ పసి పట్టగఁ బోలుఁ దల్లి; య
ద్దాని నలుంగకుండఁగను దా నెటొ కైకొని వచ్చి కొంత దూ
రానఁ బరుండఁ బెట్టుకొని ప్రాణముపోసెడు చూపు చూచు; నే
మానవుడేని దానికిని మంచిగ వ్యాఖ్య యొనర్పలే డెటుల్.

నేనుగూడను నప్పు డద్దాని కనులు
చీల్చుకొని వచ్చుచున్న యిక్షితములకును
నన్నలో తమ్ములోకాని యగు కటాక్ష
ములను బరఁగించి కనుఁగొంటి మోము వంచి.

ఏ కా వ లి

దానిచూపునను నిద్దంపు సంజీవనౌ

షధిరసం బది యుండఁ జాలు నహహ

పడియున్న యల కుక్క పసికూన వెంట్రుకల్

జేనకొలందిగా లేచి నట్లు

ఊర్పు నిట్టూర్పుల యున్నిచే నిఱుప్పక్క

లలవోకఁ గ్రమ్మఱ నాడినట్లు

అఱమోడ్పు కందోయి యల్ల నల్లన విచ్చి

కనునట్లు నాకును గానిపించె

వెనుక కాళ్ళను విదిలించి వెన్ను విఱిచి

లేచి యిఁకఁ దల్లిమూతి మూచూచు నంచుఁ

దలఁచి సంతోష మెంతయుఁ దల్లడింపఁ

బలికితిని 'సూన బ్రతికెరా బ్రతికె' నంచు.

నా సంభాషణ మాలకించుచును జెంతం బొల్చువా శౌర నీ

కీ సంభ్రాంతి యిదేల ? చచ్చినది తా నెందేని జీవించునే ?

యీ సంపత్తియుఁ గూడ నిల్వ ది'కఁ జుమ్మి! క్రుళ్ళి కాకాళికిన్

గ్రాసంబౌ మఱి పూతిగంధియయి వీఁకన్ ముక్కు మూయించెడిన్

అని పల్కి రంత నాకున్

మనమునఁ దజ్జీవితాశ మాయం బాయెం

గనుపట్టె నదియుఁ దత్ క్షణ

ముననే యొక ప్రాతశవము పోలికి నకటా!

మే మాడు మాట లర్థము
 కామినొ యయియున్ నిజంబు కాఁబోదనియో
 యూ మాతమాత్ర మరయుట
 తా మానఁగ లేదు నిశ్చితంబగు ప్రేమన్.

విచ్చిన కన్ను లెంతయును విచ్చినయట్టులె చూచిచూచి మే
 మెచ్చటివార మచ్చటికి నేఁగఁగ గొడ్లను గాచువాఁ డటుల్
 వచ్చియుఁ గూనకాలిఁ గొని లాగుచు రక్కెసరుప్పలోనికిం
 బుచ్చెను దానితల్లి వినుమోరయి బిట్టు మొటింగె న త్తఱిన్.

ఏకాంతంబునఁ గుక్కయేడ్పు విను నాకీరీతిఁ దోఁచెం గటా
 లోకుల్ పల్కిన మాట పట్టుకొని నే లోలుండనై చచ్చెనఁ
 చాక్రిందించితిఁగాని తల్లివలె నే నత్యంత విశ్వాసముం
 జేకోఁ గల్గితినేని యాక్షణమ తా జీవించి న న్నాకదే ?

నాటి నుండియు నెంతయు నేటివఱకు
 రక్కెసల రుప్పలందులఁ గుక్కమొఱుఁగు
 లోకు లందఱకును మఱి కాకపోవుఁ -
 గాక నాకును వినఁబట్టఁగాఁ దొడంగు.

౫-౧-౧౮.

మా తృ హ్నా ద య ము

చెలికయి నందనందనుఁడు చివ్వున నందనమేఁగి తావులన్
బలసిన పారిజాత కుసుమంబులఁ దెచ్చిన యట్లు నే నిదే
కలనగ లన్నియుం గలిపి కానుక దెచ్చితి వచ్చి వెంటనే
తలుపులు దీయవే వడిగఁ దల్పులు తీయవె జీవితేశ్వరీ !

నిలిచి యుగాలు దాఁటినవి నిల్చిన ద్వార మెడారి యైన దీ
కల నగ లన్నియుం గలిసి కావడి ఒర్వయి పోయె గోడ చా
టల యొక జన్మచాటు పలు కాడమి శూన్యసముద్రమక్కటా!
తలుపులు తీయవే వడిగఁ దల్పులు తీయవె జీవితేశ్వరీ!

అని యిటు శంకరుం డనెడు నాతఁ డొకం డల వారకామినీ
జన మణి యైన హేమలత సౌధము ముందర నంగలార్పఁగా
విని విని దాని తల్లి వెనువీధిని వెల్వడి వచ్చి 'మీరయా
పెనుబరు విద్ది మీరసలె పిట్టమనుష్యుల రిట్టు లిం డయా' !

అనుచిటు వేశ్యమాత కడునంజలి
 యొగ్గిన శంకరుండు తె
 చ్చిన నగ లన్నియిచ్చి 'విను చెప్పెద
 నొక్కటి నీ కొమా రై కై
 మునుకొని మూఁడులోకములు

మోసెదఁగాని క్షణార్థమేనియున్
 మొనసి తిలార్థమేనియును
 మోయఁగఁజాలను దద్వియోగముల్.

అనవుడు వేశ్యమాత బమలాడకముందె తదీయపుత్రి యి
 ట్లనియెను 'వాని తెచ్చిన మహాభరణంబులు వానికిమ్ము పొ
 మ్మనుము క్షణార్థమేనియును నయ్యెడ నిల్వఁగ వద్దువద్దు పొ
 మ్మను మిఁక నాకు నాతనికి నంతియ యంతియ యన్ను తల్లిరో!'

పటువుగ నిట్లు హేమలత పల్కిన యంతట దానితల్లి య
 వ్విటుఁగని 'మీకు నెంతయును బ్రేముడి వర్ధిలుఁగాత'మంచు న
 క్కటికము సూపి వచ్చిన ప్రకారముగాఁ జనె నంతమాత్రలోఁ
 గటకటలాడె హేమలత క్రాలెడు సౌధపురః కవాటముల్.

'వచ్చితి వేమొగంబునను వాకటిలోనికి? నీవు తొల్లి నా
 కిచ్చిన బాస యేడ? నిపుడీ వొనరించిన చేత యేడ? నీ
 హెచ్చరికేడ? హేమలత యీ హృదయంబును గోరుకొన్నచో
 నచ్చుగ నీదుతల్లి హృదయమ్మును దేవయ లేక పోవయా!'

ఏ కా వ లి

చెలికయి నందనందనుఁడు చివ్వున నందనమేఁగి తావులన్
బలసిన వారిజాతకుసుమంబులు మాత్రమె తేరలేదు చే
వలతిగ దుంపఁగూడఁ గొనివచ్చె నెఱుంగవే! నాదు డెందమే
వలసినఁ దల్లి డెందమును బాయక తేవయ లేక పోవయా!

మారునితోడు మీసగలు మాకును వద్ది ది ప్రేమదాసి నాఁ
బేరిది; హేమదాసియను పేరిది గాదు మఱాకు మింతకుం
బేరు ప్రతిష్ఠ లుండవలె భేషనఁ గావలె నామ గుండెలం
గోరుదువేని నీ జననిగుండెలఁ దేవయ లేక పోవయా!

ఈరహిఁ బల్కి హేమలత హేమగలంతిక నొండుదెచ్చి ప
న్నీరము గ్రుమ్మరించి యిది నీయమ గుండెలు దెచ్చితేని ప
న్నీ రనుకొమ్ము కానియెడ నిండుగఁ బొర్లిన ప్రేమదాసి క
న్నీ రనుకొ మ్మటంచు నతినిష్ఠురతన్ వడిమూసెఁ దల్పులన్.

వారలతాంగి శంకరునిపైకిని సూటిగ ధారబట్టు ప
న్నీ రది వానినిం దడిపి నేలపయిన్ మడుఁగాయె దానిలో
జాతిన దీపకాంతులకు శంకరునీడలు కానఁబట్టెఁ ద
ద్వారము ముందు నొప్పుకొని దండనమస్కృతి చేయునట్టులన్.

తడిసి ముప్పందుమై శంకరుఁడు గృహాన
కరిగి తజ్జననీ హృదయాంబుజంబు
కోసికొని వచ్చునంతలోఁ గుముదినీ వి
శేషురుండగు చంద్రుఁ డత్రైతి చూచె

రాసిరియా ధృతిం బరశురాముని మించుచుఁ బ్రేమదాసి కా
దాసుఁడు వీఁడె వచ్చె నిదె తల్లి హృదంబుజముం బుటుక్కునం
గోసి, కవాటముల్ తెఱచి కొమ్మని శంకరుఁడన్నయంత నే
బాసని యల్ల హేమలత వాకిలి తీసె విలాస వైఖరిన్.

వాయుజవంబుతో నతఁడు వాకిలి దాఁటఁగ నున్నయంత ని
షాయుత యాచు హేమలత డగ్గఱు నంత వెసం గుమారుకేల్
దోయిఁ జెలంగు గుండియలు త్రుళ్లుచు నిట్లనె 'నీ ట్లు నీళ్లొగిం
బోయితి వేని జాటిపడిపోదువు మెల్లఁగఁ బొమ్ము నాయనా!'

౨౫-౧౧-౩౫

దే వా ల య ప్ర వేశ ము

౧

ద్రావిడ సీమలోని మధురానగ రాంతరమందులన్ మహా
దేవుని యుత్సవంబు లవి దృశ్యములై విలసిల్లుడున్ మహీ
దేవులుఁ బిమ్మటన్ మనుజుదేవులు నూగుజు లొలఁ బాదజుల్
ప్రోవులుగాఁగ నచ్చుచును బోవుచుఁ బోవుచువచ్చు చుండఁగన్.

నల్లని మోముపైఁ దెల్లని భస్మంబు

మూఁడు బంతుల నిద్దముగను దీర్చి

కంఠకూపము నిండి కనిపించు రీతిగా

నొంటరి రుద్రాక్ష నంటఁ గట్టి

చిలుక రొక్కల రంగు గలుగు ప్రాత బణాతు

కుట్టిన యొక పెద్ద గోఁచిపెట్టి

మొలత్రాట నొక కొన్ని మువ్వలు గీలించి

చేత ముమ్మొన వాలు చిక్కఁబట్టి

మూలఁ డొక్కఁడు శివభక్తి మండితుఁడు
గుడి ప్రహారి గోడ కెంతయు నెడముగాఁగ
ద్వారమున కెట్టెదుట నిల్చె ధ్యానముద్ర
నొండు గైకొని యపరరుద్రుం డనంగ.

పట్టనము నుండి గుడి క
ప్పట్టన గుడి నుండి యల్ల పట్టనమునకున్
నెట్టనఁ జను జననది కొక
గుట్టాయెను నిల్వఁబడిన గోసంగి యటన్.

ఆదారిం బూజారి మ
హాదేవుని యర్చ కరుగు చాతనిఁ గని 'యీ
రాదారి నుండి లేరా
భేద మొదవెఁ బ్రజకు నీదు క్రియ'నని పలికెన్.

పలుకది మాలని చెవిలో
పల దూఱమి నర్చకుండు బలుకోపముతో
నెలుఁగెత్తి తొలఁగు మనఁగా
నల మాలఁడు కన్నులెత్తి యర్చకుఁ గనుచున్.

కుక్కలు చూడవచ్చు నలక్రోతులు చేతులు సాచి భక్తిమై
మొక్కఁగవచ్చు జీమలును ముంగిట సాగిలఁబొఱవచ్చు నల్
ప్రక్కల నీఁగలున్ ముసరవచ్చునుగాని మనుష్య కోటిలో
నొక్కఁడనయ్య నే నిచట నుండఁగ రాదుగదా సదాశివా!

ఏ కావలి

కాలొక యింత యూఁదికొని

గట్టిగ మార్గమువీఁద నిల్వఁగా

వీలది మాకు లేదు పృథివీ సలి

నెల్లెడ నిట్టు లైనచో

నాలయ గర్భసీమ దఱియంజని

యచ్చట విశ్వనాథు నీ

మాలఁడు చూడఁగాఁగలుగు

మాత్రపువాఁడె యటంచు మ్రొక్కినన్.

రెండేండ్లు తపము సేయుము

చండాలా ! ఖండపరశు సన్నిధిలో నీ

కుండుం బ్రవేశ మను చు

ద్దండుఁడు పూజారి దారి తలఁగుచుఁ జనియెన్.

౨

అటుపిమ్మటఁ బటురయమున

చిటుకు పొటుకు ఘనక యల్ల శివభాగవతుం

డటవికిఁ జనియెం బూజరి

కటుహాస్యమె తన కవశ్య కరణీయ మనన్.

దినములు దాఁటె మాసములు తేలికగాఁ జనె నొక్క వత్సరం
 బును మఱియొక్క వత్సరము వోయెను గ్రమ్మఱఁ బత్తనంబునం
 దునఁ గల యెల్లవారల కుతూహల మెచ్చెను నాదిదంపతి
 ప్రణయము వీనులార వినభ క్తిమెయిం గనులారఁ గాంచఁగన్.

దేవాలయోపరిస్థిత హేమకుంభంబు
 సూర్య బింబమువోలఁ జూడ నొప్పె
 గోపుర ప్రాకార కుడ్యముల్ దూరస్థు
 లకును గన్నుల విందులను నొనర్చె
 ఆకాశమున మారుతాకాశ్రాంతమై గాలి
 పట మనంగను బురోధ్వజ మెసంగె
 కాలకంధర వృషగై వేయ ఘంటికా
 ఘణ ఘణా త్కారముల్ కడలఁ బర్వె

రాకపోకలు కలిగె నారాజహాళి
 కమ్ము, గుడి బాలురకు స్వగేహమ్మె యాయె
 మూలవిగ్రహ మది యొక్క మూల నుండ
 నుత్సవపు విగ్రహంబులే యూరఁ దిరిగె.

గుడి వెలువడి యింటికిఁ బో
 యెడి పూజరి కల్ల జాతిహీనుఁడు కంటం
 బడె నతఁడు కానఁ బడుటయె
 తడవుగఁ దా నన్నమాట తలఁపునఁ బడియెన్.

ఏ కా వ లి

మాలని మోమునందు నణుమాత్రము భస్మము లేదు చేతిలో
శూలము లేదు గట్టి కటిసూత్రమునందున లేవు మువ్వ లా
భాలతలంబు నానఖము వాని శరీరమునం దతీంద్రియ
జ్వాలల భేల యొండె కనబట్టెను బూజరికిన్ స్ఫుటంబుగన్

ఈరీతిం గని తొంటిమాట మదిలో నేపారి పూజారి 'యో
రోశీ మాలడ ! నీవు కానబడి యొండో రెండోయేండ్లాయె నీ
వీ రెండేండ్లు తపంబు చేసితివె ? నీ వీ దేవ సాన్నిధ్యమున్
గోరన్ వచ్చితివే' యటంచు బలుకన్ గోసంగి తానిట్లనెన్.

'అప్పుడు నా కా కోరిక
తప్పక తా నున్నమాట తథ్యమకానీ
యిప్పుడు నా కా కోరిక
చప్పగ నశియించె నయ్య సారాభిజ్ఞా !'

ప ద ము లు

పదముల మేము మీరు మము

వాడుచు నుందురుగాని మాదు న

భ్యుదయము సృష్టికిం బర మొ

పూర్వమొ మీ రొకనాఁడునేనియున్

మదులఁ దలంచియున్నటులు

మాకుఁ గనంబడలేదు మమ్ములన్

బదిఁబదిఁ బండితో త్తములు

భావనచేయుఁడు త త్వదృష్టితోన్.

పరమేశ్వరునకు శ క్తికిఁ

బురాతనపు వేళఁ బెండ్లి ముచ్చట యగు న

త్తఱిఁ బుట్టిన యర్థముతో

సరాసరిగ మాకుఁగూడ జన్మం బొదవెన్

ఏ కా వ లి

కవి తన్మయతోన్మత్తుం
డవు పుణ్యపు ఘటికలందు నత్యుత్సాహా
త్సవమును జవమును గైకొని
దివిపై కెగురుదుము మేము దివ్యుల పోలెన్.

అప్పుడు మే మింత బరువని యరయఁ బోము
దారమునయందు నాణిముత్యాల వోలె
నతుకుకొని యుందు మెందు మే మర్థమందు
మమ్ముఁబోలు పతివ్రతామణులు లేరు.

చల్లని వేళ సత్కవి విశాలమనంబునయందుఁ బుట్టి సఁ
పుల్లత నొందు హల్లకముపోల్కి నొకళ్ళ మొకళ్ళ మోలిమై
నల్లన మేము విచ్చుచునె యర్థముతోడ రసంబు నందులన్
మెల్లఁ గరంగిపోయెదము మేలని మెచ్చెద రష్ట్ర పండితుల్.

అల్ల రాసక్రీడయం దేము మే నెఱుం
గము మాకు నపు డది కలుగఁబోదు
మా వల్లభుని మేము మా హస్తములతోడఁ
బెనవై చికొని యుందు మనుచు నెఱుఁగ
మాతండు తాఁగూడ నా చందమున మమ్ము
నెనయు నటంచు మే మెఱుఁగ లేము
ఆతండు మేమును నల్లల నొక్కళ్ళ
మయిపోదు మొక హృదయంబుతోడ

అవుడు కొందఱు మముఁగాంచి యర్థ మండు
 అవుడు కొందఱు రసమటం చండు) మమ్ము
 ఇంక మీరందఱుం గూడ నేమి యేని
 చెప్పు కొనుఁడయ్య యాలకించెదము మేము.

ఈ యెడ శాకటాయనలు నెందఱు పాణిను లెంద ట్ల కా
 త్యాయను లెందఱెందఱు పతంజలు లెందఱు వ్యాడి వామనుల్
 పోయిరో? యెంతమందియిఁకఁబోదురోనన్న యిచ్చిన్న యాదులౌ
 రా! యొకమాఱు మేము పదమాన్చి పదంబును నెత్తులోపలన్.

వరవై యాకరణులు మా
 విరాజి సగుణ స్వరూప వివిధాకారం
 బెఱుఁగుదురు కాని వై యా
 కరణ ఖనూచుల్ గ్రహింపఁగాఁ గలరొక్కో ?

అల్ల వై యాకరణశిల్పి యరసి యరసి
 మమ్ముఁ జిత్రించు శిష్టాళి సమ్మదముగ
 మేము మా మానమున లేచి మెల్ల నూర్తు
 మవుడు చిత్తరు వది తుదలందుఁ జెఱుగు.

మఱలన్ మా చిత్తరువునఁ
 జెఱిగిన భాగములఁ బూర్తిచేయఁగ వై యా
 కరణుండు వచ్చు నీదెసఁ
 దిరుగును జక్రింబు సకల దిగ్దేశములన్.

ఏ కావళి

వాఁడుండెనే వాఁడు వానిపే రదియేమొ
యరసికుం డంచును ననఁగవచ్చు
వానికిఁ గొంచెము వ్యాకరణము వచ్చు
నర్థంబు రసము మా టతనికేల ?
ఆతఁ డిక్కడ దోష మక్కడ దోషంబు
గామ్య మీయది యలాక్షణిక మిద్ది
అన్య దేశ్యంబు లీ యవి శిష్టజనములు
పలుకుటకును భయంపడెడువారు

అంచు మమ్ములనున్ నిరసించి వైచి
శొసకుఁ దోలును మము మాలగూడెమునకు
అంతమాత్రాన మా ప్రియు సుంత వీడ
మాతఁడుంగూడ మము వీడఁ డంతమాత్రా.

ఏ మల మాలగూడెమున
కేఁగిన బాఁపన యగ్రహారపున్
సీమకు నేఁగినన్ సమమె
నేమము తప్పినఁ దప్పకున్న నొం
డే మఱి మే మొగిన్ సుకవి
హృత్కమలంబుననుండి సృష్టి గొ
న్నామనుచో మహాజనుల
నాల్కకు భూషణ మాదు మెంతయున్.

వీణియపైఁ జేయి వేయదు వాగ్దేవి
 మా నైజ సంగీత మహిమ వించు
 నలినాసనుని నాల్గు నగుమోము లెక్క డె
 క్కడ నంచు మాకు స్వాగత మొసంగు
 మానివర్షులు మనో మందిరంబులయందు
 నలరింతు) మాకు సింహాసనంబు
 కవిరాజు లమృతంబు కడ గాఁగఁ బెట్టి మ
 మ్మాదరింతురు భౌవమేదురముగ

మేము లేకున్న మూగలు మీరలెల్ల
 మేము వచ్చిన వాక్పతుల్ మీరలెల్ల
 మేము లేకుంట మీచెవి వింటిగుంట
 మేము కలమేని మీచెవి మేజువాని.

నా గ టి చా లు

౧

నిను జగదీశ్వ రేశ్వరుని నెమ్మి నుపాసన మాచరింపఁగా
మనము త దేక తానమయి మన్నడ దానికి నంతరాయముల్
కనఁబడకుండ నుండుటకుఁగా నొగిఁ గోరిన డబ్బు నిచ్చి కొం
టిని నొకతోఁట నీ వలరు నిక్కపుఁగోటను నొక్కచోటునన్.

కాఁడి గట్టుల నుండు కర్ష కు లొక రొక్క
రే వచ్చి చూచి తా మిట్టు లనిరి
తోఁటన్నఁ దోఁటయా తొడలోఁతు గడ్డి యె
సంగును బోదు వేసంగి నేని

ఈ మావి చెట్టుండెనే బండ్రకొలఁదిగాఁ
గాయును గాసంతగాని లేదు

మాపు తుపాకిని మాఁటు పెట్టిన నేని
నీమావి విడిచి పో దేదుఁబంది

అంతఁ దోఁటిఁడు ముందరి కరుగుదెంచి
 'అయ్య ! యాగడ్డ మరునకుఁ దియ్యచెఱకు -
 విండ్ల నిరు డిచ్చె' నని చెప్ప వింటి నొంటి
 పనియుఁ బాటయు లేకున్న వాని పగిది.

ఆ నూతి నీరు పాలు మ
 టీ నేలకుఁ జాలినట్టి దెంచును నీ ప్రిం
 తానను లే దంచును దమ
 వైన పొలంబులకుఁ బోయి రలవారెల్లన్.

౨

తోఁట యు త్తరమును దూర్పు దక్షిణమును
 బళ్ళిమ ప్రింతంబు పాఱఁ జూచి
 దిగుడు బావి నెసంగు తేట తీయని నీరు
 కుత్తుక బంటిగాఁ గొల్లి గొల్లి
 కంచెకాల్దరి యేటికట్టపైఁ గల పూల
 మొక్కల నొక కొన్ని పూలఁ గోసి
 గొమ్మావి గున్నపైఁ గొమరారు నొకశాఖ
 యాసనం బీయఁ గా నధివసించి

ఏ కావళి

నెమ్మి నలవారి మాటల నెమరువేసి
ఇంత డబ్బిడి కొన్నా మీఁ కింతనుండి
దీని వెల లాగఁగాఁ బోలదే? యటంచు
దలఁచితిని నాదు మానస తలమునందు.

కొనుటల్ సేద్యము పెట్టుకొంటకును నొక్కో యైన నేమామె నిం
దున తీర్పాటగు వేళలందుఁ జెఱకొ దోసో తవిందో యరం
టినొ పండిత మి దింత నంతటను నష్టిం గూర్చునో యంచు మా
విని వేగన్ దిగి వెళ్ళిపోయితిఁ దదావేశం బొగిన్ లోఁగొనన్.

3

దొడ్డమ్మ పేటలో దొరకెడుదానిలో
విమలమకా తియ తుంట విత్తనంబు
గంగలకు ర్తిలో గాలించి గాలించి
మోపు చేసిన పోక మోకగములు
పెదవడ్లపూఁడిలోఁ బేరు మోసినయట్టి
తీయనారింజ బత్తాయి యంట్లు
కడియమ్ము నందున కల తోటలన్ని క్ర
మ్మఱఁ గ్రమ్మఱను రోసి మావి యంట్లు

అల్ల పల్లవరంబున నరఁటి పిలక
 సురవరమ్మున మొలకెత్తు చోడినారు
 చిత్తవిత్తుగఁ గడఁగి వేసికొని వచ్చి
 నాలు చోటులఁ దోఁటలో నాటినాఁడ.

రేయి యను సాగరంబున
 నీయోడ మొఱుంగరాని ద్వీపంబునకుం
 బోయి యట నాఁగి ప్రొద్దున -
 నే యల మెడనుండి లంగరెత్తిన పిదపన్.

గుఱ్ఱ మామిడి పొదరులోఁ గూరుచుండి
 నియతి నీయోడ మరకాని నిన్నుఁ దలఁచి
 మొవరొ లో దూఱినంతటి మేపుఁ గాంచి
 ముఖము సుఖ కిసలయితమై పోవలేచి.

వంచిన కొమ్మఁ బట్టుకొని
 వైశమ లేచుచు నేల మెల్లెడం
 గాంచుచుఁ దోఁట నెంతయును
 గాచెడువానినిఁ బిల్చి మోట తో
 లించియుఁ బ్రాతమట్టి కదిలించియుఁ
 బోయిన మొక్క లెంచి పాఁ
 తించియు నీనువట్టు గుఱుతించియుఁ
 గాలము నాకలించితిన్.

ఏ కావళి

తోట నమ స్తమున్ సరిగతోడుత

నల్లిక యల్లినట్లు నా

నాటఁ బెరుంగుచుండఁగ

ననంటుల మావుల నీడలందు ము

ప్పుటలఁ గూరుచుండి యెలబోంట్లకు

గానము నేర్పుచుండ్రు లేఁ

దేటి యెలుం గెసంగ

వనదేవత లుల్లము పల్లవింపఁగన్,

మారుఁడు సంజచీకటుల మాటున వ్రేకపుఁ బోకపొత్తులం

జేరిచి క్రిందనుం బఱిచి చేతికి వచ్చిన యన్ని వన్నె బం

గారు మెఱుంగులొ చెఱకుకామల నందుల మోపుగట్టి యీ

డేఱిన వారి నేటి యలయింపను నొంపను దొంగిలింఁచెడిన్.

కోమటిబిడ్డ లప్పు డొగిఁ గోటులు గోటులు గాఁగ వచ్చి యీ

భూమిని గుత్తగొందు మిడఁ బూనుదురే యని బేర మాడఁగా

‘నేమిది? నేనె వీనినిఁ గ్రయించినచో నల లాభ మెల్ల నా

కే మిగులుం గదా’ యనుచు నెంచుచు వారలఁ ద్రిప్పి పంపితిన్.

చెఱకు గానుగ లాడఁ గొఱముట్లు వక్కల

వండఁగాఁ దగిన లోహండిఁ గొంటి

మావిపండులను నమ్మఁగఁ బెద్దపెద్ద బ

స్తీల నంగళ్ళ నద్దెలకుఁ గొంటి

వచ్చు బండియుఁ బోవు బండియుఁ దిరిగెడు
 పనిముట్లు క్రొంగెడు పానకమ్ము
 వండెడు పోకలు వ్రచ్చెడు చోడి త్ర
 వ్వెడు నుల్లి విత్తెడు విత్తనంబు

నై నిరంతర మాతోట యాసురముగఁ
 గర్మదేవి కార్థానాగఁ గానిపించె
 నప్పు డెల్లరు వచ్చి మే మనఁగ లేదె ?
 ధనము పొదుగును నీ నేల యనుచుఁ జనిరి.

అమ్మగఁ జేకూరిన రొ
 క్కమ్మును లెక్కిడి యదెల్ల ఘటములలో భ
 ద్రమ్ముగ నిడి యల భూగ
 త్తమ్ములలో వాని నెల్ల దాచితి నెలమిన్.

౩

మఱుసటి యేటి తొల్దొలుత మాలి వనస్థలమందు ముందుగా
 గుఱుముల నెల్లఁ జల్ల నెదఁ గోరియు దున్నుచు నుండు నంత నే
 నఱవఱలై న మన్ను విరియంబడు కుంకుమవోలె లేవఁగా
 వెఱగొని ముచ్చటంబడుచు వెళ్ళితి నాగటిచాలువెంబడిన్.

ఏ కావలి

ఏమావి క్రిందఁ దొలుతన్
నేనుముతో నిలిచి నిన్ను నేఁ దలఁచితిన్
యా మావి మోక క్రిందటి
సీమల నాఁగేటి కఱ్ఱు చీల్చుచుఁ బోయెన్.

దొలఁ బటత్పట ద్ధనులు దాఁక్కొనఁ గఱ్ఱు తలంబెకాక గ
గ్గోలు పడంగ నాహృదయ కుండలి బ్రెల్లన బెల్లగిల్లఁగన్
జీలుచుచున్ గమించె నొగి నిప్పుల కొండలు బ్రద్ద లాచు నా
చాలుననుండి లేచెఁ బరుషద్రవ ధారలు కీల లొల్కఁగన్.

కొండొక వేళనుండి నెఱిఁ గోల్పడి చుట్టలు చుట్టుకొన్న నా
కుండలికిం బ్రబోధ మొనఁగూడుదు నెందుల కేను వచ్చి యిం
దుండితి? నేమి చేయఁగను యోజన చేసి మ తేమి చేసితిన్ ?
దండుగ తోఁట తా ధనరణ స్థలి గాఁగను మాటిపోయెనా ?

ఎంచఁగలేక యీ పయిరు నెల్లెడ నుండెడు నిన్ను గానుగా
డించితిఁ బిళ్ళచేతఁ బురుడించెడు పెన్ గొడవళ్ళచేతఁ గో
యించితి భూమిగర్భమున నెంతయు దాఁగిన వేళ్ళనెల్లఁ బీఁ
కించితి ధ్యానమున్ మఱచి కేవలమున్ ధనలోలుపుండనై

ఇటు లను కొంచును నతి వి
స్ఫుటముగ సకలంబు ముందు పొడచూపంగా
నెటనుండి బయలుదేరితి
నటనే యుండితి నటంచు ననుకొంటి నెదన్.

నా యాస్యం బది యెల్ల సాంద్రగతులౌ నాఁగేటి పెంజాళ్ళచే
 గీయంగాఁ బడెఁ దోఁటమాలి నను లక్ష్మింపంగ నిట్లంటి 'నీ
 వాయూద్రిక్త జవంబుకల్లు వృషభ ద్వంద్వంబు నిం కాఁపు! నా
 కాయంబుం బగిలించి గుండియలనుం గఱుచ్చి పోయెం జుమి!'

అన విని పాలే రొయ్యన
 వెనుకకునుం దిరిగి దీని వెనుకలకున నుం
 డినవాని కెట్లు తాఁకెడు
 నని కాఁబోలును వితంద్రుడయి చనుచుండెన్.

నేర మొనర్చువాని నొగి నింద నొనర్చెడు రీతి తోఁపఁ 'బా
 లేర ! యిఁ కాఁపు మాఁపు మవలీలగఁ బాఱెడు నెడ్ల గిట్టలం
 జేరిన చప్పుడుల్ చెవులు చిల్లులు చేసెడుఁ గఱు నాగులం
 దూరెడు' నన్న, వాఁడు వడితో భువి నొక్కెను నేఁడికోలనున్.

ఆరీతిన్ వెస నొక్కఁగాఁ బడుటచే నాయెడ్లు పిర్వీకుచే
 మోరల్ పైకిని నెత్తి వె న్నొదుగఁగా ముంగాళ్ళపై లేచి ఘం
 టారావంబులు దిక్కులం బఱవఁగా నాకాశ సీమంబునం
 బేరెం బెత్తెడుమాడ్కిఁ గానఁబడియెన్ వీక్షించు నెవ్వారికిన్.

అంతట నే నిట్లంటిని
 నింతటితో నెల్ల తోఁట కీపని తీఱెన్
 జెంతల నెడ్లెల ? యిదా
 నీంతనసమయంబునంద నీవుం జనుమా.

వీ కా న లి

అన విని యాతఁడు కొంచెమ

యిన నర్థ మెఱుంగలేక 'యేమి యిది దొరా'!

యని బిట్ట వెరఁగు పడి ని

లెచ్చను దాఁ బ్రశ్నార్థకంపుఁ జిహ్న మనంగఁ.

ఈ లలిఁగాంచి యర్థ మది యెందుకు? నీ కలయెట్లు నాఁగఱుల్
నేలయు నెల్లఁ గావలయు నేని యొసంగితి; నొండె నెద్దులం
దోలుమి నేల బీడువడి దొద్దలువోవుత మన్న నన్ను నా
వాలక మాచిచూచి యలవాఁడరిగెఁ వృషభంబు లూడ్చుచున్

౬

పారావారమునందు నొక్క మధురావర్తం బుదా త్తంబుగా
నారంభింపుడు నందుఁ దియ్యయల యొం డాకాశసీమాంతరా
పూరంబై యెద బీటి పఱ్ఱ లఖిలమ్మున్ ముంచి యివ్వాసనన్
దూరం బశ్రుతపూర్వమైన యెడకుం ద్రోసెం ద్వరాక్రాంతమై

మేరల్ మీఱి పెరింగిపోవు నల యూర్మిం గొట్టుకోపోయి త
ద్ధారా నీర మయొక యష్టినయి నిద్రా దేవి యంకంబునన్
వీరావేశము మధ్యమం దమృత నాభిన్ స్వచ్ఛమూర్చా మహా
గారంపున్ గుహాయందు నెంతవఱుకో కానిమ్ము నే నుండితిన్.

౪౨

ఈయది కలదు తా నీయది లేదని
 యనఁగ శక్యము కాని దల్ల భూమి
 ఈవల నావల నెల్లెడఁ గిరణ సం
 చయము లంకూరించి లయము గాంచు
 ఒక్క నావయునేని యుండఁబోవని మహా
 తేజ స్సముద్రంబు తేజరిల్లు
 అమృత ప త్తన విహారాగార తటములఁ
 దట తట మని యది తాఁచుచుండు

దానిచే నా మన స్సర స్తట యుగంబు
 తుల్కి కూలెడి వేళలఁ దూముమోము
 దాల్చి జాగ్రదవస్థ తత్కాంతి వారి
 ఒక్క చుక్కేని దాన లేకుండఁజేసె.

అంతం గన్నుల విచ్చి చూచితి నహో యానందరాజ్యంబునన్
 గంతుల్ వై చితి భూతస్పష్టిబహిరాకారంబునుం గాంచుచున్
 వింతల్ వోయితిఁ జేతు లె త్తి గురుగంభీరస్వరంబొప్ప మీ
 రంతా రండిటు దేవదేవసుతులారా! యంచు ఘోషించితిన్.

ద్రాక్షిష్టంబై సాగిన
 నాఘోష య దొక్క శైల నాథోరు గుహా
 శ్లాఘా పాత్రం బగుటన్
 మేఘమువలె నచటికే గమించితి వేగన్.

కోనల్ దేలిన గండ శైలములు ద్యోగోళాంత భాగంబుతో
 మేనిక రాచెడు శృంగముల్ బలముచే మిన్నెత్తు వృక్షాగ్రములే
 గానంబుం బచరించి నెత్తములలోఁ గార్కొన్న పిట్టల్ నినుం
 గానంగాఁ దల లెత్తె నయ్యెడల నేకంబై న భావంబునన్.

పరమ పవిత్రమైన యల పర్వత మందులఁ గూరుచుంటిఁ బైఁ
 దిరుగుచు నుంటి నెంతయును దిగ్భ్రమఁ జెందుచు నుంటి నే ననం
 తర మొకత్పప్తికొండొక ముదంబును బొందుచు నుంటి మింటిరా
 సిరిఁ గనుచుంటి నుంటిఁ దొలిస్పష్టిసి దొల్టి జీవి యట్టులన్.

అచటఁ గాకులుఁగూడ నలవోక మరణముల్
 జననముల్ 'కావు కా' వనుచు నటచె
 అచట నక్కలుఁగూడ నల కర్మకాండ తా
 'నూల యూల' యటంచు నూలవెట్టె
 అటఁ గుక్కలుఁగూడ నతి మనోహర సుస్వ
 రంబుగా సామగానం బొనర్చె
 అటఁ దుమ్మిమొక్కయు నలరుగుత్తుల నలం
 కృతిఁ జేసి నా కొక యిల్లు గట్టె

శాద్వలం బొండు నాకు నాసన మొసంగె
 మంద మలయానిలంబు సమాధి గూర్చె
 ఈశ నీకడ నుంటినా ? యింక నెంత
 నడక ? చెప్పవె మనసు సూ నాదుపేరు.

స త్య ప్రి తి జ్ఞ

కృష్ణరాయండు వెడలె దిగ్విజయమునకు
సాహితీ సమరాంగణ సార్వభౌముఁ
డతనికంటెను ముందు దిగంతములకుఁ
దద్యశోఘోటి వెడలె విస్తారధాటి.

జ్వాలలచే దవాగ్ని యతిసంయతమై మెలమెల్ల నేఁగెనో
కాలుఁడు కాలదండమును గట్టిగఁ జేతను బట్టి కొల్చెనో
శూలి తృతీయనేత్రమునఁ జూచెనో నాఁగను కృష్ణరాట్ చమూ
జాలము చన్నమార్గ మది చాలభయంకర మాయెఁ జూడ్కికిన్.

పాటల పీత ధూళి పట పంక్తులతోడ మహానక ధ్వని
స్ఫోటముతోడ భూరి రథ భూప పదాతులతోడ మేటి క
ర్ణాటుని ధాటి భూతలవియత్తల రంగములందు నా జగ
న్నాటక సూత్రధారుఁడొక నాటక మాడునొకొ యనందగెన్.

తలయెత్తు రిపుల వంచుచుఁ
దల వాల్చిన రిపులనెత్తి తద్వాహిని తా
జలజలఁ బొఱుచు నుండఁగ
నలనల్లన నుదయశిఖరి యడ్డంబాయెన్.

మదమున మీఱు నేనుఁగుల

మందలు పెన్నడగొండలం బలెం
 బొదలఁగ దుర్గపాలకులు భూజములో
 యన నిల్వ వజ్ర సౌ
 హృదహృద యోగ్రుండైన ప్రహరేశ్వర
 పాత్రుఁ డనూదితార్కుఁ డ
 య్యుదయ గిరింద్ర దుర్గమున
 నొప్పె క్షణక్షణ జృంభమాణుండై .

చిన్నయుఁ బెద్ద లే కొకరు చెప్పుట యొప్పుట లేక చన్నదిన్
 మన్నది లేక రావుతులు మావతు లన్నది లే కొకళ్ళు, పై
 కొన్న నొకళ్ళు పైకొనుటకున్ గమకించి ముహూర్త మాత్రలో
 మిన్నను మన్ను నేకముగ మిత్తికిఁ బట్టొనరించె సైన్యముల్.

ఇభపతి పిన్నతండి ప్రహరేశ్వర పాత్రుఁడు ధైర్యమేరు స
 న్నిభుఁడగు కృష్ణరాయఁడు నసికిని వెన్కను నిల్చి వీకమై
 నుభయులు తోపులాడు రణమొప్పెఁ దిమింగిల తద్గిలంబులన్
 గుభులు గుభుల్ల టంచెమరు కొన్న సముద్రయుగంబు చాడ్చునన్.

వారణ కచ్చపముల పెను
 పోరాటముకన్నఁ బెద్ద పోరాట మనన్
 బాటక చెదరక యాఁగక
 హోరా హోరిగను బోరె నుభయ బలంబుల్

రుధిర నది మున్నకలాడి యాయుధ విఘట్ట-
నాతి మాత్ర ప్రభూతాగ్ని చేతఁ బట్టి
ఆజి దేవత తా సివాలాడె నపుడు
కోట మైసమ్మ తప్పెట కొట్టుచుండ

సరవిగ నిట్లు కొన్ని దివసంబులు పోఁ గటకంబునై న్యముల్
తఱిమెను గృష్ణ రాయలబలంబులఁ గ్రమ్మఱఁ గృష్ణ రాట్చమూ
వరు లల శత్రులం దఱిమి వైచిరి సంగర దైవ మిట్టు ల
య్యిరువుర కంటిముందర జయేందిర నూయెల లూఁపె నేపునన్.

ఒకటా? రెండా? మూఁడా?

నికరముగా నెలలు పదు నెనిమిది గతించెన్

వికటముగఁ గృష్ణ రాయని

భ్రుకుటియు నధరంబు దంతములును జలించెన్.

ఇప్పటి దాఁక నింకఁ బ్రహ రేశ్వర పాత్రుఁడు సక్కనుండెనా?
ముప్పదికోట్ల దేవతలు ముగ్గురుమూర్తులు వచ్చి వేడినం
దప్పక నేఁడు వానితలఁ దన్నక నాతల కడ్గ నం చిటుల్
నిప్పులు గ్రక్కెఁ గృష్ణధరణీవరుఁ డెల్లరుఁ దల్లడిల్లఁగన్.

కృష్ణ రాయవిభుని కెమ్మోవి దాఁటెనో
దాటలేదో యీ దుగిత ప్రతిజ్ఞ
వానివాని నోటఁ బడి ప్రహ రేశ్వర
పాత్రుఁడెవల వఱకుఁ బ్రాకిపోయె.

ఏ కా వ లి

పరువెత్తు గుఱ్ఱులు గొరిజలచే నేల
పటపట ధ్వనులతోఁ బగులువాఱు
ఉగ్రవేగంబుచే నుభయ దిక్కులయందు
నున్నవారెల్ల రుఱ్ఱుఱతలూఁగ
డాఁకేల వ్రేలు ఖడ్గము చాఁపు నాల్కలఁ
దెసఁ గాంతిధార నల్దెసలఁ బర్వ
అగ్ని గోళముఁ బోలు నక్షి యుగ్మమునుండి
ధూమకేతువులు తోడ్కోడ రాలఁ

గానితటిఁ బుట్టుకొని వచ్చు కల్కివోలె
నార సింహ కిశోరంబు వీరమూర్తి
గంధ దంతి ఘటా సమాకాంతమైన
యుదయగిరిపైకి లంఘించుచున్న వేళ.

ఎదురుగ వచ్చి యల్ల ప్రహరేశ్వర పాత్రుఁడు రత్న కందళా
స్పదమగు పైకిరీటమును జయ్యనఁ దీయుచు మాఱుమస్తకం
బిది యననేలమీఁద నిడి యొక్కటి నిల్చినయంత నేత్రముల్
చెదరఁగఁ గృష్ణ భూవిభుఁడు చిత్తర్థువై యొక యింతలోపలన్.

చేసిన ప్రతిజ్ఞ నిక్కమై చెల్లవలెనొ
యింత పంతంబు కల్గయె యేఁగవలెనొ
పట్టిన ప్రతిజ్ఞ ప్రహరేశపతియుఁ దాను
వ్యర్థ పడకుండవలెనొ యంచతఁడు వగచి.

తురగము మీఁదనుండి వడితో దిగినప్పుడు తూలినట్లులై
కరమును రత్న నేత్రములఁ గాంచు కిరీట శిరోగ్రభాగముం
దురవడి వామపాదమును నుంచి నిలంబడి హర్ష విస్మయా
దరములు మీఱఁగా నిటులుతా సనియెం బ్రహ రేశపాత్రుతోన్.

‘ నా ప్రతిజ్ఞను జెల్లించినాఁడ వవల
నీవునుం జెక్కు చెదరక నిల్చినావు
నన్నునుం జాల విస్మయాపన్నుఁజేసి
యోడియును గెల్చినాఁడ వీ యుద్ధమందు.’

అంచును గృష్ణరాయవిభుఁ డా ప్రహ రేశ్వరపాత్రు నిట్లు మ
న్నించి సమాదరంబునను నేలకు వంగి చిరత్న రత్న రుక్
సంచితమా కిరీటమును గైకొని యాతని మ స్తకంబుపై
నుంచె జనించె నంతట మహోత్సవనాదము రెండు సేనలన్.

ఉత్తరాయణము

ఎక్కడినుండి యెక్కడికి నేగుచు వ్రాలితి? విన్ని నాళ్లుగా
 నక్కట దక్షిణాపథమునందు భ్రమించితి? తొల్లినీదు గూఁ
 డెక్కడ? నుత్తరాపథమిదే! యల సూర్యుఁడు తానె దివ్యైయై
 చక్కఁగ దారిఁ జూపెడిని జల్లగఁ బొమ్మిఁక నోయి హంసమా!

శ్రోత్తగ నిండె మానససరోవర మందుల నీడ సూచికొం
 చి త్తఱినేని నీదయిన యింటిని గుర్తొనరించు కొమ్ము నీ
 వత్తఱి వ్రాలు చక్రమున కాదియు నంతము లేదు పూర్ణమా
 వృత్తము నుత్తరాయణమె విస్ఫుటముం బొనరించు హంసమా!

స్థావరరాజ్యమందు ఖనిజత్వమునుం గని యుద్భిదంబవై
 సావిని మాఱి యంత నల జంగమ రాజ్యపు స్వేదజంబవై
 పోవఁగఁ బోవ నీరచర భూచర ఘోచరతానుభూతి మ
 న్నా విఁక నుత్తరాపథము నందుమ! రెక్కల సాచి హంసమా!

నేలయు గాలియుం జదలు నీళ్లులు నిప్పులు పండువేళ ది
 క్కాలము లొక్కటై కరఁగి గండరు వయ్యెడు వేళ బాడబ
 జ్వాల మహాబ్ధి నష్టదళ పద్మముగాఁ జనువేళ నమ్మహా
 కాలునిఁ జూచి యుత్తరముగాఁ జనుమా యిఁక రాజహంసమా

మూలలతోడ నిల్లలికి ముగ్గులు వెట్టుమ! యింక మీనమే
 పాలను లెక్కవెట్టకుమ! జాగృతి శ్రేయము ప్రేయమన్న యీ
 పాలును నీరముం గడు విభక్తతఁ జెందుచు దారిబత్తెమై
 క్రొలఁగ నుత్తరంబుగ ముఖంబును బెట్టుమ నేడు హంసమా!

పదునాల్గు భువనాల పడియచ్చు హరినాభి
 కాసారమందు నీ కాఁపురంబు
 పులుఁగుతత్తడి రాతు బొడ్డు దామర తేనె -
 వాఁగు నీ నోరూరు నోగిరంబు
 విశ్వ కర్ముని నభో వీధికా గంధర్వ
 వాటిక నీకు శృంగాటకంబు
 ముక్కాఁకలం దీరు క్రొక్కాఱు మెఱుఁగు నీ
 యిచ్చమై సాకతం బిచ్చువాఁడు

మానససరోవరము దాఁటి మబ్బు దాఁటి
 యూర్ధ్వముగ మింటి కంటె నత్యూర్ధ్వముగను
 ఎండ దొర వెల్లువ కరళ్య నెఱక లార్చి
 హంసమా! యేఁగు మదె యుత్తరాయణంబు!

గు లా బి

నే ను

పాదు చేసితిని నేడాది క్రిందటి మెత్త
మట్టి పోసితిఁ జూచి మంచి దంటి
కాసారమున నుండి కావడితో నీరు

తెచ్చి పోసితిఁ జూచి మెచ్చుకొంటి
నీకుఁ గావలసిన యాకలమ్ములు తెచ్చి
యిచ్చితిఁ జాలు నం చెంచుకొంటి
నాయెత్తు పెరిగిన నీ యొద్ద నిలుచుండి
నారాణి వనుచు సంతసము గంటి

నిన్నుఁ గొంగిలి గొనియున్న నన్ను విచ్చు -
పూలతోఁ గాంచి యవలికిఁ బోవకుండఁ
గొమ్మ గోరులతోఁ బట్టుకొందు వకట
అంత యనుమానమా చెప్పుమా గులాబి!

ఎల్లకడల్ గుబుల్కొనియు నేపగు తావుల నన్ను నల్ల దే
 మల్లిక పిల్చునంచు ననుమానము నా పయి? నీ విటుండఁగా
 వెళ్ళను; లేక యొక్కపరి వెళ్లుదునం చనుకొమ్ము, దాని మ
 త్తిలిన తావి నీకడకుఁ ద్రిప్పఁగ నెంతయో నేపు పట్టునే?

నీకు నసత్య మెన్నఁడును నే వచియింపను జాది యల్ల దే
 నాకడ కొక్కసారి యయినన్ దయచేయుఁ డటంచు నెంతయో
 యాకులపాటుతోడ మరుదర్భకుఁ బంచును నేను నొక్క మా
 తాకడ కేఁగ దాని రస మంతయు నంత మగున్ గులాబిరో!

ఒకటి నీకును నేఁ జెప్పకుండఁ జాల

నల్ల చంపకిఁ జూడ నేఁ బల్లవింతుఁ

గాని నీచేత నేను భృంగంబనైతి

నంచు నది దెప్పుచుండు నన్నప్పు డపుడు.

గు లా బి

చెలువుండా! యల మల్లి నీకు వలపుం

జెప్పంపు నాజాది నీ

కెలమిం గూర్చెడు చంపకిన్ మఱియు నిం

కెన్నెన్నియో యన్నిఁటిం

గలయంజూడుము; కాని నీ వవలికం

గాల్వెట్ట లోకుల్ కడున్

బాముం జొన్ని గ్రహించుచున్ నఖిములన్

బాధింతు) దంతంబులన్

ఏ కా క లి

నీతో నేమని చెప్పికొందుఁ బ్రియుఁడా!

నేఁజెల్ల! నొక్కండు నన్

మూతిన్ ముక్కును జొన్పి కోరిలు మఱియుం

గొండొక్కఁ డౌరా యెదన్

జేతం దాల్చును వేఱొకండును శిర

స్సీమంతమం దుంచుఁ ద

ర్వాతం జెప్పను నాదునోరు పడినన్

బాగుండి పోవుం బ్రభూ!.

నీ దారి కెందు నడ్డము

కాఁదలఁపను నాత్మహత్య కడుఁ బాతకమాఁ

గాదా? నీ వావలికిం

బోఁదలఁచిన నన్ను జంపి పొమ్మా సఖుఁడా!

౨

నే ను

నిన్నే ? నేనే ? చంపుటె ?

కన్నావో లేదో యోపికగ నాదు మదిన్

కన్నెగులాబీ ! కాయం

బున్నది యున్నటులు చీల్చియును జూపింతున్.

ఇదె చీల్చితి లోలోపలఁ
 బ్రదరంబున నుండి కానవచ్చుం గనుమా
 మదిరాక్షీ ! యింకను జే
 సెదఁ జీలిక చూడు మిపుడు శీలించితివే ?

గు లా బి

ఇది యే మిచ్చట నేఁ బెరింగితి నహా
 యెన్నేని పుష్పాలతో
 నదిరా చూచితిఁ జూచితిం బ్రీయము నాథా
 నే సనాథం గదా !

హృదయం బంచును నీకు వే తెచటఁ దా
 నేపారు ? నేనే భవ
 ధృదయంబైతి క్షమింపవా ప్రియతమా !
 యీ ప్రోద్దునన్ నన్నొగిన్.

నాదు పూవుల కన్న సన్నమును మృదువు
 చెలువమై తగు నీ మేను చీల్చికొంటి
 నాథ యింకను నన్ను సనాథగాఁగఁ
 జేయుదువయేని నతుకుము చేతమునకు.

పాపాత్మక వల పెంత యుండుటకునుంబర్యాప్తియో యంతకున్
 మోషా కొవ్వల పూని నీ మెయికినిన్ మోసంబు గావించితిన్
 నా పూరేకులు నాదు జీవరసమున్ సంధించి యీ గాయమున్
 లేపింపంగదవోయి ప్రాణసఖుఁడా! లెమ్మొయి నాకై వడిన్

వల పింత యుండఁగా వలయు నంచును నొక్క

కొలబద్ద యెందేని గలదె చెలియ?

బడలెఱుంగని సివ ముండుటే వలపున

కొక కొలబద్ద సుమ్మో గులాబి!

నీ సుమనో దళానీకమ్ము నిటు లిమ్ము

కూలార్చు గాయమ్ము కుట్టుకొందు

అందాఁక నీతావి నడరించి నాదు నా

సా పుటమ్ముల నూఁదు మాఁపకుండ

పిదప నీవును నేనును ముదిమి లేక

లోక మించుక యెఱుఁగఁగాఁ బోక యేక

శయ్యయందుల నిర్ని మేషంబుగాఁగ

నొక్కటయి పోవుదము ర మ్మికో గులాబి!

భావనానర్తకం

ఓ విశ్వనాథ! జనత్య
షా వారిద! నాదు భావనానర్తకినీ
పావన పరిధిని భరత
ప్రావీణ్యము సూప నీవు పరికించితివే?

ఇది యున్నది యున్నటులే
యదనున వాళొనదు కల్ల లాడెడు నని నా
యెదఁ దోఁచు నిద్ది చేసిన
యదె నృత్యము నీదునెదుట నంతర్యామి?

ఇది నీ సన్నిధి నృత్యము
పదిం బదిగఁ జేసి చేసి వలయాకృతిగాఁ
బొదలెడు నెడ స్వేదము నీ
పదములపైఁ బడుట కెంతో వగచెడిని బ్రభూ!

వీ కా వ లి

నీ విద్వానిం దాకితి

కావలయును దీని మేనఁ గలుగు నలంకా

రావలి సకలమ్ము రస

ప్లావితమై కానఁబడు నపార్థివ మగుచున్.

పంచాంకంబుల నాటకంబయిన యీ బ్రహ్మాండమం దెంతయున్

సంచారంబును జేసి భావరసనా సంపత్తి నానందముం

గొంచున్ నృత్యముఁ గాక నర్తకుని, వాక్కుంఁగాక వక్తన్సదా

గాంచన్ నృత్యము చేయుచుండు నని వక్కాణించు సర్వేశ్వరా!

కు ట్రీ *

[రామన్న పోల మహారాజు ఆశ్రయము నొందుట]

‘శ్రీజాగ్రిన్నయనాంబుజా! యచల రాజీ తుంగ శృంగధ్వజా!
 రాజద్రావిడౌజ! కాకతి మహారాజాధిరాజా! మహా
 తేజా! భూరిభుజా! సమస్త ధరణీ దేవోత్తమ స్వర్గ భూ
 మీజా! మీకు జయంబు! మీకు శుభముల్ మీ కెల్లకళ్యాణముల్

అంచుం బోలమహీశు నోలగమునం దాశీర్వాచించెం గడుం
 గంచుం గీచిన యట్లు భూమిసురుఁ డొక్కం దుక్కునుం బోని మై
 సంచున్ నించెడువాఁడు సిగ్గుచెలితో సావాసముంజేయు గో
 రంచుం బంచియవాఁడు రామనసమాఖ్యాకుం డభీకుండొగిన్.

* ౧౯౧౦ సంవత్సరమున బుచ్చిరెడ్డిపాలెమున ఒక రెడ్డిగారు ఈ కథ చెప్పిరి. నాతో వినుచున్న అన్నవరపు రాఘవశాస్త్రిగారు నన్నుఁ జూచి ఈ కథకు పద్యాకౌర మిమ్మనిరి. వెంటనే ఈ పద్యములు చెప్పితిని. జమీన్ రైతులో ఈ కథయే కొంతమార్పుతో ప్రకటింపఁబడినది. మాయిల్లును, దానితోపాటు చాలఁ బుస్తకములును, త్నయ సంవత్సరమున దగ్ధమయినవి. దగ్ధశేషములగు కాకితములలో అట నొక పద్యమును ఇట నొక పద్యమును ఉండఁగా నడుమ గొన్ని పద్యములు మరలఁ జెప్పితిని.

ఏ కావళి

వానిభార్య వచ్చి వాని వెన్నక జనుంగు
ముసుగు రాణి వాసమున వసించె
వానికుఱ్ఱ డొక్కడు వారి మధ్యస్థి
బొమ్మరిల్లుగాఁగఁ బొనరఁజేసె.

పోలఁడు భూమిసురునకు
ఫేలగఁ దాఁ గేలుమొగ్గఁ గీలించుచు 'నిం
డోలగమునకును వచ్చితి
రేలా తమ' రనినఁ బొఱుఁ డిట్టుల ననియెన్.

'తొలిజన్మమందు మీరలు లక్ష్మి నోమితి
రేము జ్యేష్ఠా దేవి నోమినాము
ప్రాగ్భవంబున మీరు వాగ్దేవి నోమితి
రేము నిగ్రాదేవి నోమినాము
గత జన్మమున మీరు గౌరి నోమితి రేము
కాళరాత్రికిఁ గాల్లు గడిగినాము
దేవతలను దొల్లి నేవించితిరి మీరు
దయ్యాల నెద మేము తలఁచినాము

మీకు మాకును భేదంబు లీకొలందు
లందులంజేసి మిముఁ జూడ నాయె మనసు
ఇట్టి యీతండు మీకు నేదేని పనికి
నించుచో వీని నుంచి పోషించుకొనుఁడు.

ఆపాటుఁ డిమ్మోయిన్ వా
 గ్వ్యాపారము నేయ వించుఁ బ్రభు 'వెట్టెనన్
 బాపఁడురా' యనుకొంచును
 'నేపని చేయఁగల' వనియె నెలుఁగెత్తి వెసన్.

శాంతిక పౌష్టిక సంస్కారములఁ జేయఁ
 బండితుండగు వసిష్ఠుండఁ గాను
 కొడుకు కూరిమిచేత నడి దూరంబున యోగ
 పాండితి సూపు ద్రోణుండఁ గాను
 నిదూరఁ బోయినవారి నిస్త్రింశ ధారచేఁ
 దునిమెడు ద్రోణ పుత్రుండఁ గాను
 కడుపు చెక్కలు గాఁగఁ గదలించి నవ్వింప
 గండండు నందికేశుండఁ గాను

ఇట్టి యీ పప్పురామన్న యేమిసేయుఁ
 గాకతీశుండు బోల భూకాఁతు మోలఁ ?
 జాల మీ యుప్పు తినెడు విశ్వాస మెప్పు
 డేమటంబోవమియె యెండె యితఁడు నేర్చు.

అంచు వచియించు విపు వాక్యములు వించు
 బోలఁ డతనిఁ బరీక్షింపఁ బుద్ధిఁ దలఁచె ;
 గాకతియుఁ బోలరాట్పరీక్షకును దలఁచె
 గాకతి మహాశక్తి గుడి నప్పు గంట మోగె

ఓలగమువారి యందఱ

పోలెము లద్దానమోదపూర్ణము లాయెన్

‘ మేలయ్యా మే ’ లంచును

బ్రోలం డాశ్రయ మొసంగె భూమిసురునకున్.

౨

[యుద్ధమున కొమ్మన సేనాపతి మడియుటచే పోలఁడు విస్తు
పోవఁగా శత్రు వొకఁ డతనిపై కత్తిమాయుట. అపు డెవరికి తెలియకుండ
రామన్న వచ్చి శత్రువును దునిమి పోవుట]

చాళుక్యావనిపాలు వంశమునకున్

సామంతుఁ డన్నాట ని

రూలంబుం బొనరించు చన్య విషయంబుల్

గెల్చుచున్ వైరులం

దాలుందప్పలఁ బోలెఁ జోపుచు

మహాత్రైలింగ రాజ్యంబు నల్

మూలల్ ప్రాకఁగఁ జేయుచుండె

బలిమిం బ్రోలం డవఱోరాత్రముల్.

పరిసరవ ర్షులైన పరిపాలకు లుత్కల కన్న డేశ్వరుల్

గురుతరసఖ్యముం బడసి కుట్రను బూని తెలుంగునాటి చి

లరదొరమూఁక కింత ధనలాభము నూపి స్వపక్ష మొంతయుం

దిరముగఁ జేయుచుం దెలుఁగు దేశము ముట్టడివేసి రీసునన్.

ఎక్కడఁ జూచినన్ సమరమే యెటు సూచిన రక్తపాతమే
 యెక్కడఁ జూచినన్ శిబిరమే యెటు సూచిన నార్తనాదమే
 యెక్కడఁ జూచినన్ సుభటులే యెటు సూచిన జీవహింసయే
 యిక్కరణి గతించె నొకయేఁడు తెలుంగు చెఱంగులందులన్.

పోల మహా మహీశ్వరుని భూరితరాహవ పాటవంబునం
 గూలిరి యుత్తరాన్వయులు గొందఱు గొందఱు కన్నడుల్ మహిం
 గూలిరి కొందఱాంధ్రులును గుప్పనఁ గూరలు గాఁగఁ బోరిలోఁ
 గూలిరి వారిచేతఁ దెలుగుం బొలిమేరల నాల్గు మేరలన్.

ఇమ్మొయి రెండు దేశముల యేలిక లొక్కటియై కలంచు యు
 ద్ధమునఁ బోల టేఁడు తనదండను రెడ్డి మగం డొకండునుం
 గమ్మవజీరొకండు నొక కాపుమనీఁడును గుట్ర బన్నఁగాఁ
 గొమ్మనపాహినీ పతిని గోల్పడెఁ గోల్పులిబోని శూరునిన్.

వాఁడి మగం డిటుల్ పుడమి వ్రాలఁగఁ బ్రోలమహీశుఁ డాకు ల
 ల్లాడక యుండు రావివలె నల్లన నల్లన విస్తుపోయె నీ
 పోడెము సూచి మిత్తుబలెఁ బొల్చెడు శత్రువొకండువాడికొ
 వ్వేఁడి మెఱుంగు గుంపులను వీడ్కొను కత్తిని నెత్తె టేనిపై

అయ్యెడఁ బోలభూమివిభుఁ డక్షులఁ జీకటు లావరింపఁగాఁ
 జయ్యన నేలఁ గూలె నలశాత్రవుఁ డాతనిమీఁద దూఁకఁగా
 'నియ్యదకృత్య మియ్యది యకృత్య మకృత్య' మటంచునొయ్యనన్
 గుయ్యడ నాత్మబాంధవుఁ డొకొండును లేఁడొక క్రోసులోపలన్.

ప్రోలాధీశుని కంఠనాళముపయిన్ రూక్షాసి ప్రాణాశియై
వ్రాలంబోయెడులోన గాలిగతిగా రామన్న వేవచ్చి డా
కేలం గత్తిని గత్తి దాల్చిన కయిన్ గేల్ దాల్చు భూపాలు భూ
పాలుం గాచెడు సేనఁదున్మి తన త్రోవం బోయె నజ్ఞాతుఁడై.

దప్పుల నున్న సేన లవి దాపులకుం జనుదెంచి చూడఁగా
నెవ్వరు లేనిచోట స్మృతిహీనుఁడు తేఁ డిటులుండె నంతటం
జివ్వకుఁ బాపి శాత్రువుల నేత్రములం బడిపోవకుండఁగా
నవ్విభునిం బురంబునకు నల్లన జేర్చెను గొన్ని సైన్యముల్.

3

[మూఁడు శక్తులు తనను మ్రింగ వచ్చినట్లును కాకతి వాని నాఁపి
నట్లును ప్రోలనికి వీడకల వచ్చుట. మెలఁకువ కలుగఁగనే ఆఁడుకూయి
వినఁబడుట, రామన్నను ప్రోలఁడు అపుడు పరీక్షించుట. అందులకు అత
నిని ప్రోలఁడు అనుగమించుట]

చిటపటఁ జిన్ను సాగెఁ బెనుచీకటి బూతమువోలెఁగ్రమ్మెది
క్తటములనుండి గాలి విటతాటముగాఁ జెలరేఁగె వృక్షముల్
పటపట మంచుఁ గూలెఁ బరివారముతో నలపంచ భూతముల్
కటకట బొంది యొండొకటి కయ్యముసేయఁగలేచెనొయ్యనన్.

అట్టి నడికి రేయి యందున పోలండు

వీడకల నొకండు తోడుగొంచు

పాల వన్నె పట్టు పానుపుమీఁదను

గనులు దెఱచి చూచెఁ గరము బలిమి.

అంతఁ గ్రమక్రమంబునను నాతనికిన్ స్మృతివచ్చె స్వప్న వృ
త్తాంతమ దిట్లు : తన్నొగి భయంకరశక్తులు మూఁడు మ్రింగఁగాఁ
బంతముఁ బట్టి వచ్చి పయిఁ బడ్డటు లంతటిలో ననంత వి
క్రాంతి పరీత కాంతి యగు కాకతి వానిని నాఁపినట్టులున్.

పిమ్మటఁ బ్రోలరాజునకు వింతగఁ దోఁచెను శత్రు వైవ్యఁడో
కిమ్మనకుండఁ జంపుటయుఁ గీడు తొలంగఁగఁ జేసి తన్ను జే
మమ్ముగఁ గోటపట్టునకు మార్చుటయుం బయి నిట్టి చెట్ట స్వ
ప్న మ్మొద నావరించుటయుఁ బైఁ బ్రకృతి ద్రుతభావభంగియున్.

అప్పుడు కూతవ్రేలు దవులందులనుండి యొకాఁడుకూయి తా
నప్పృథివీశ శ్రేణిరున కల్ల వినంబడ 'నక్క టక్కటా!
యిప్పుడి దేడనుండి జనియించెనో? దీనివిధం బ దేమియై
యొప్పునో? యేమి చేయనగునో? యని యాతఁడు మల్లడింగొనెన్.

ప్రోలని మానసంబునను భూసురుఁ డప్పుడు తోఁచెఁ దోఁచినన్
లీలఁగ లేచి బంటులను లేపి మహీసురుఁ బిల్వఁ బంపఁగా
వై శమ వారు వోయి ద్విజవర్యుని గేహము తల్పుగొట్టఁగా
'నేల' యటంచు విప్రుఁడనె నేలిక యాన వచించి రా భటుల్.

వ కా వ లి

పాఱుఁడు మంచి దటంచును
వారల వెనువెంట రాజభవనపు సింహ
ద్వారంబు సొచ్చి తేనిని
జేరం జన నిట్టు లనియె క్షితిపతి వడిగన్.

అయ్యా! మీ వలనం బ్రయోజనము మా కావంతయే నింతవ
ట్టయ్యున్నట్టులు లేదుగాని యిపు డేలా తత్ప్రసంగంబు లా
కుయ్యాలించితిరే యదెవ్వరిదో నాకుం జూడ మీవల్ల సా
హాయ్యం బేర్పడునంచుఁ దోఁచుడును మీకై పంపితిన్ బంటులన్.

నావుడు భూ దేవుఁడు కరు
ణావలయితమైన యార్త నాదము విని త
ద్రావి ద్రావిత హృదయో
ద్భావిత నాదమ్ము తోడఁ దా నిటు లనియెన్.

నా వలనం బ్రయోజన మనం దగు వస్తువు లేదుగాని నే
నీ విషయం బొనర్పఁ దమకెట్టి ప్రయోజన మబ్బు? నై ననున్
దేవరవారి చిత్తమున దీనికిఁ బ్రాపును బ్రోవు నబ్బెడుం
గావున నేను వోయి విధిగా నిది నిర్వహణం బొనర్చెదన్.

అంచు విప్పుండు కందుక మట్టు వోలె
సౌధ సోపాన జాలంబు చయ్య జాటి
యేఁగి తూనీఁగ వోలె నయ్యరుల బయలఁ
గాఱు కాటుక చందానఁ గలసి పోయె.

భూసురుఁ డేఁగి నఁతఱును భూధవుఁ డిట్టుల లోఁ దలంచె నీ
 భూసురుఁ డేఁగునో ప్రళయ భూరిభయఁకర మైన రేయి సం
 త్రాసము చెంది యిఁటికిని దాఁజని పఁడనొ లేక బల్మి నా
 కోసమె పోయి గుండె చెడి కోల్పడి పోవునొ జాతిభీతిచే.

అం చిట్టుల ప్రోలఁడు లో
 నెంచుచు నయ్యోఁడుఁ గూయి యెటు వుట్టెనొ యా
 పంచకు నొక్కఁడె హేతిన
 మంచితుఁడై యేఁగె ధైర్య మది తోడు సనన్.

౪

[ప్రోలఁడు, ధ్వనినిబట్టి కాకతిగుడికి వెళ్ళి పొంచుండి వినుట. అట
 నున్న యామె నేను కాకతిని.మూఁడు శక్తులు మీరాజును తినఁబోగా నేను
 బతిమాలుకొంటిని, అవి ఒక బాలుని తల్లి దండ్రులతో బలిగోరెను, అందు
 లకు నే నేడ్చుచుంటిని. నీ వార్తువా తీర్తువా పోవయ్యా' అని అనఁగా
 'ఇంతే కదా నేను తీర్తు'నని రామన్న ఇంటి కేఁగుట.]

ఆకస ముగ్రిమై యఱచిన ట్లశనుల్ పడి చప్పుడాయె భూ
 లోకము వీకమై నరక లోకముదాఁకను గుఱింగి పోవునో
 కాక యిదేమి యన్నటులు కంపము సాగె మహాసమీరముల్
 పైకొని రేఁగి శైలముల పాఠు లగల్పుచుఁ బోయె రిప్పునన్.

వ కా వ లి

పోలఁడు లేచుచుం బడుచుఁ బోవుచుఁ గాకతి దేవళాన నొం
డోలము నందు నుండి కనె నుగ్మలి నోర్తుక నేప్పుదాని నా
భీల తరాకృతిం గడు గభీరను, నాపెకు ముందు విప్రనిన్
జాల దయూర్ద్రమానసు విశాల ముఖాంచిత భూరి సాహసున్.

ఆ ర్తి పరీతయై మిగుల నార్చుచు
నుగ్మలి విప్రఁ గాంచి నీ
వార్తువో తీర్తువో ద్విజుఁడవయ్యును
వచ్చితి, భీతికెంతయున్
మూర్తులుగారె మీరు ద్విజ
ముఖులు పొమ్మికఁ బొమ్ము పోవయా
కర్తవు గావు నా వెతకుఁ గారణముం
బాలియింపనం చనెన్.

పాఱుఁడు నవ్వి సంయతరవంబున 'నమ్మరొ ! లేని భీసమా
చారము నాదుముందరను జాటకు, చెప్పుము నీదు భీతికిం
గారణ మెట్టిదె న నది కాఁగను వచ్చును నేను దానినిన్
వారణ సేయపచ్చు' ననిపట్టును బట్టిన నామె యిట్లనెన్.

నే నెవ్వతె ననుకొంటివొ
కానీ నేఁ గాకతిని వికారముఁ గనఁబో
కీ నుడి విను పయి నాదగు
వానను జేయం గలాడవా ? రామన్నా !

ఇంతి యిటు పల్కినంతట

‘నింతే కద యమ్మ ! దీని కింత భయంబా ?

పంతము వేసి యొనర్చెద

వంతన్ వచియింపు’ మనినఁ బడఁతుక యనియెన్.

వ్యక్తులు మాత్రమే కా కల

శక్తులునుం గుట్ర బన్ను సన్నాహముతో

యుక్తములై యున్నవి శ్రీ

నూక్తములం బోవు మ్రింగ నున్నవి తేనిన్.

ఇక్కడనే వసించు చమడేశ్వరి మాహురి యేకవీరియున్

మొక్కఁగఁబోయి రీ నృపుని నే నది గాంచుచు నంత నమ్మరో

యక్కరో యంచు వేడ విని యవ్వొక బిడ్డని దల్లిదండ్రునిన్

జక్కఁగ మూగురన్ బలి నొసంగు మటం చని పోయె నిద్రెసన్

అంచు నా కాంత వల్కినయంత విప్రుఁ

డింతయేకద యనుకొంటి నేమొ యంచు

నేను నా యాలు కొడుకును నిందు వత్తు

మిపుడె యంచును మఱలెఁ దా నింటి దెసకు.

ఈ మాటలు వినుచుండిన

భూమిశ్వరు మేన నెల్లఁ బులక లడరె నిం

కేమి విచిత్రము జతపడు

నో మఱి చూతమని యాతఁ డొదిగియె యుండెన్.

౫

[రామన్న ఆబుబిడ్డలతోఁ గాక తికడసు వచ్చుట. కాకతి వారిని బలి యిచ్చుటకుఁ గొనిపోవుట. పోలఁడు వెళ్ళులోపలనే వారినిఁ జంపుశబ్దము వినఁబడుట. అతఁడు దుఃఖించి మెడను కత్తితో నఱకికొనఁబోవుట. దేవి ప్రత్యక్షమై నరము వేఁడుమనుట. పోలఁడు రామన్నను అతని యాలు బిడ్డలను ఇమ్మనుట. ఆమె యిత్తు ననుట.]

ఆకులపాటు లేక తటి యాఱడి పుచ్చక నీట దోఁగి గం
ధాకలనం బొనర్చి పసుపంచుల తెల్లని పట్టుబుట్టముల్
స్వీకృతి సేసి విందు గొను చెల్వనఁ దల్లియుఁ దండ్రి బిడ్డఁడున్
గాకతి దేవశంబునకుఁ గ్రచ్చుట వచ్చిరి భక్తి యుక్తులై.

వచ్చిన వారిఁ గాంచి యల వామవిలోచన మంటకంటితో
వ్రచ్చెడు కత్తితో మెయిలు వర్ణముతో నల కాకతమ్మయై
మెచ్చితి మీదు రాకకును మీకు భయం బెవఁ గల్గినన్ మిము
బుచ్చెద నింక శక్తు లవి పోలనృపాలునె మ్రింగుఁగా కనెన్.

కాకతిశక్తి యిట్లు లనఁగా నల మూవురు నేక కంతులై
మాకు భయంబు లే దనిరి మాత్రము సెప్పుచు శక్తి వారలం
గై కొనిపోయెఁ బోలఁడును గ్రచ్చుట వెంబడి పోవుముదె య
ప్రాకృతమైన శబ్దములు వానికినికొ విననాయె మూఁ డొగికొ.

‘అక్కట! ముందిఁ కేమి విషయంబులు కన్పడునో యటం చిటుక్
నక్కితి నీ కుటుంబమును నాశము నేసితి నేను పోరిలో
సుక్కుటకంటె నా జనని సూరెలఁ జచ్చుట మేలుకాదె?’యం
చుకు న హేతితోడ మెడనొయ్యనఁ గొట్టుకొనెన్ నృపుండొగిన్.

తగిలిన హేతి వెంటనె ముదంపడినట్టులు పూలమాలయై
జగదధినాథు నెమ్మెడ నెసంగఁగ దానికి విస్మితాత్ముడై
సాగసె నృపుండు ముందు పొడచూపుచుఁ గాకతి కోరుకో వరం
బిఁగ ననె తేఁడు మూవురను నిమ్మనెఁగాకతియిత్తుఁబొమ్మనెన్

ఇటు వల్కుచుఁ బల్కుచుఁ దా
నటు లంతర్ధాన మొందె నా కాకతి, యు
త్కట భూతరూపమును నం
తట నంతర్ధాన మొందె ధరణీస్థలిలో.

౬

[ప్రొలఁడు సంతసించి రామన్నకు సేనాధిపత్య మిచ్చుట.]

అంతటఁ గొల్వులోన నుదయంబునఁ బాఱునిఁ జూచి రాత్రివృ
త్తాంత మెఱుంగనట్లు వసుధాధిపుఁ డిట్లనె మీదు దర్శనం
బెంతొ శుభావహంబు తమ రేఁగిన కర్జము తీరెనొక్కొ? య
య్యింతి యెవర్తొకో? యటుల నేడ్వగ నేలొక్కొ? యేడనున్నియో?

వీ కా వ లి

ఓ నరపాల ! యోర్తు గుడి నున్నది యాబిడ నామరూపముల్
లేనిది బిడ్డ కాపద దలిర్పఁగ నేడ్చెడు, నంతఁ దోడుగా
నే నటు వోవ మ్రింగికొని యెట్టులొ న న్నిటు వుచ్చె నెంతయుం
బైని కథాప్రణాళికిఁబ్రమాణము తామని బ్రాహ్మణుం డనెన్.

పాఱుని సాహసంబునకు బల్కికి నమ్మిక కయ్యపారగం
భీరత కిచ్చ మెచ్చి పృథివీపతి 'బ్రాహ్మణ ! యామె బిడ్డకుఁ
జేరిన కీడు బాపుటకు నీవె సమర్థుఁడ వంచు నాతనిం
జేరువఁ జేర్చి చేసి యభిషేక మొసంగె బలాధిపత్యమున్.

ఈ పగిది తేఁడు ద్విజు నే
నాపతిగాఁ బడసి ముగురు నాథుల కూట
వ్యాపార మడఁగ శాత్రువ
భూపులు సెడ నాంధ్రరాజ్యమును వెలయించెన్.

త ల నొ ప్పి

తలనొప్పికిఁ దా లోనయి
తలచుట్టుం గట్టు గట్టి ధరణిపుఁ డొక్కఁ
డిలు వెడలి యొక మహాత్ముని
కేలని కరిగె నతని మహిమ గీతులు వినుచున్.

ఇలలో భగవానుని కృప
కలిమిని నందఱకుఁ గూడఁ గల్యాణమె ? యీ
తలకట్టిదేమి? యంచును
నల నరపతితిలకు నా మహాత్ముం డడిగెన్.

అల భగవానుని కృప నా
తలనే వ్రేలాడెఁ, జెడ్డ తలపోటున నా
తల వగులఁ జేసెఁ గటికకు
గలుగునె కృప యంచు ధరణికాంతుం డనియెన్.

వ కా వ లి

తల నొచ్చునొ ప్రతిదిన మి

ట్టులు మీ కని యోగి యడుగుడును ముమ్మాటో
నలుమాటో యేడాదికిఁ

దల నొచ్చు నటంచు తేఁడు తా బదులాడెన్.

ఓహో! తక్కిన మూఁడునూర్ల యఱువై యొండొది నంబుల్ శిరో
ద్రోహంబుం గలిగింపలేదు భగవంతుం డంచు నేమేని నీ
దేహంబందున గుర్తు లోకులకునుం దెల్లంబు గావెంతువే
మోహం బేది వచింపుమం చల మహాత్ముం డిట్లనెం గ్రమ్మఱన్.

నలుమాటో ముమ్మాటో

తల నొచ్చినయంత దేవతాద్రోహంబుం

దలకట్టు మిషను జనులకుఁ

దెలియంగాఁ జాట వచ్చితివె నర దేవా !

30-౮-3౬

ప్ర సా ధ న ము

సిద్ధ హస్త లైన చెలు లిద్దు రొక జాము
అల సుకేశి చెల్వ మయిన తలను
దువ్వి చెటిపి మఱల దువ్వియు ముడిచియు
నొయ్య నొయ్య నేగి రొక్క రొకరు.

అలచెలి యంత దర్పణమునందు

నలంకృతమైన మేలి వే

వలిఁ గనులారఁ గాంచి యిది నా

చెలికానికి నింపుసొంపు తా

వలవఱుపంగ నేర్చునొకొ? యంచును

మందరమా స్వరంబుతోఁ

బలుకుచు నుండ నే వెనుకపట్టుల

నిల్చితి నల్ల నల్ల నన్.

వ కా వ లి

నాదగు నీడ దర్పణమునం దిల
కించుచు మోము వంచి హీ
నాదర మార వేనలిని హస్తమునం
దిటియంగఁ బట్టి యా
పైదలి పైఁట పైపయికిఁ బర్వఁగఁ
జేయుచు నన్ను మెల్లఁగా
నేది చనంగ నెంచుదును నింగితముం
గనిపట్టి నే నొగిన్.

బాలా! నీతల ముడిచిన
శైలీకవు లెవ్వరోయి? సారస్వ మహళా!
చాలుం జాలు నటంచును
వాలాయముగాఁగ విప్పివైచితి నంతన్.

కాంతా! నా మది కింపితం బగు నలంకారంబు సర్వంబు నే
కాంతం బే నొకరుండనే తెలియుదుం గా కన్య లౌవారు కా
సంతేనిం దెలియంగ నోపుదురె యం చల్లలనన్ మాటనున్
మంతిం జెప్పుచు మోముఁ గేశముల గుంఘంబందులన్ ముంచితిన్

అపుడు సంపూర్ణ చంద్రగ్రహణముఁ గంటి
శైవల విడంబితం బంబుజంబుఁ గంటి;
పైని వేనలి మెల్లఁగాఁ బాయఁజేసి
యొయ్యఁ గనుఁగొంటిఁ బూర్ణచంద్రోదయంబు.

అల చీకటి నాఁచుం దీ
వల నా నెమ్మోముచుట్టు వల గొంటిని నం
దుల మునుకల నాడితి గం
ధిల మగు తెరలందు నాడితిని దోబూచుల్ .

అంత నా సుకేశి యల్ల న ననె నిట్లు:
ప్రేమదై వ మెంత పెద్ద పేద ?
ప్రేమదై వ మెంత పెను వింత సత్యంబు?
వలపు డెంద మెంత వాస్తవంబు?

౫-౧౦-౧౨

ఆ నం ద ము

వద్దని కద్దటంచు నొడువంగల హక్కది నాకు లేశమున్
 వద్దు త్వ దిచ్చుకున్ జయము పల్కెద నేడిదె నీదు తేజులో
 నెదియొ యొక్కడౌ కిరణ మెక్కువగాఁ బడియుండెనేని నా
 యద్దము ఘట్టనం బగిలి యంకెల కందకపోయెడుం బ్రభూ !

నీ కిరణం బొకండు గొని నేఁడు నిగూఢములౌ ససూర్యముల్
 లోకము లెల్లఁ గాఁచఁ గడు లుబ్ధుడనై యటువోవ నేడ నా
 లోకము లేటివార్తయిది? లోపలబైటను మధ్యలన్ మహా
 లోక మయైక వాఙ్మయె వెలుంగుఁ గలం గొనినట్టి చందమై.

రేయీ! నీవనఁ బ్రేమ నా కధిక మీ రిక్కల్ ప్రయోగించు వా
 చోయక్తుల్ మది నే నెఱుంగుదు మహీశోకంబు మీ రెంతయుం
 బాయం జేయఁగఁ గల్గు వారనెడి యా వాక్యంబు భావింపఁగాఁ
 బ్రాయోవాదము మీ కుపాయమును నే వాక్రుత్తు రం డిద్దెసన్.

ఓ మధు చక్రమా! యెచటి యుత్స మిదెక్కడి షాడబాంతరం
 బేమి మహోగ్రవేగ మిది యేమి పసారము నీదు తేనెచే
 గీమునబొల్చు బంగరువు గిన్నెలు దొన్నెలు పొర్లిపోవు నా
 యేమి? యకాలవర్ష ముగదే యిది! యియ్యెడ నేను నిల్తునే!

ఈ తేనె చుక్క యొక్కటి
 మూతికి రాచి కొనుమో సముద్రుడ యేత
 న్మాత్రములోపల నీవా
 పాతాళము దాకఁ దియ్యఁబడఁ గలవు చుమీ!

౧౯-౯-౩౯

కు ట్మ ల ము

బంగారునీరు తీసిన

శృంగార గృహంబువోలెఁ జెలఁగు గవుసెనన్
బొంగి సగపాలు మరల భు

జింగి యనఁగ నందుఁ జొఱఁగఁ జనెదే వీణా !

పంచబాణుని బాణముల్ పల్లవములు

గాంచి కూర్చుండి కో యని పంచమంబు

ముగియఁ జేయకె కోయిలా పోయెదేల?

కేలు జాఱంగ బెట్టూడు కోలవోలె.

కన్నులనున్ నృత్యోబున

మన్నించి కులాయములను మాఱుపడెదరే

వన్నియ జక్కవలారా

అన్నన్నా తెరమఱుంకు లగు నటుల గతిన్.

తావిమాత్రము నాది దళములన్నియు నీవె
 యను సారిజాతమ్మునైన నొల్లఁ
 బాదుగుమాత్రము నాది మో మదంతయు నీదె
 యను కామధేనువు నైన మేప
 పండ్లుమాత్రము నావి నిండుఁజెట్టది నీదె
 యను కల్పవృక్షంబు నైనఁ జేర
 కాంతిమాత్రము నాది ఘనత యంతయు నీదె
 యను నింద్రనీలంబునైన ముట్ట

నీవు ప్రపృ తెమ్ము నే నూఁక తెచ్చెద
 నీవు మెల్ల నూఁదు మేను తిందు
 నన్నరీతి కాదె యారసి చూడుమా
 కుటిల కౌశలంబ కుట్టలంబ !

౪-౧-౨౨

పా ము ల వాఁ దు

కప్పలకుప్పలకొ మెసవి కాయము చుట్టలు చుట్టి మంచుపెం
దుప్పర కుప్పతిప్పలుగఁ దోఁగెడు నిత్తటి మంపుపెంపు కకొ
గప్పఁగ నీవు కట్టు కనికట్టున బుట్టను నిద్రోబోవు నీ
త్రిప్పలమారి కుండలిని దీయుమ పాములవాఁడ పై కికకక.

ఇది గిదిగో నీ శిశువుల్

ముదమునఁ గాంచంగ వచ్చి మూఁగుచునున్నా

రదిరా తుమ్మెద లుదయము

మొదలున విరిదమ్మి చుట్టు మూఁగిన యట్టుల్.

ఔరా రజ్జువువోలెఁ బండుకొనె నీ వ్యాళంబు మోమెత్తఁగా

నారంభింపదు నీదు నాగసారకాయన్ గాలిఁ బూరింపుమా!

చేరంగాఁ జని వక్రచక్రములలోఁ జేతం దగం దట్టుమా!

సారస్యంబుగ దిగ్విమోహనముగా సంగీతముం బొడుమా!

సానందంబుగ మోక్షగుచుం దిరుగు నీ సన్నాయి విన్నంత గా
 డ్దానంగొంచెము లేచెఁగాని యలగా డ్దా నాస యందుండి దా
 నీ నాసంబడి పోవుదెంచె నటులే యీ నాసయం దుండి తా
 నా నాసంబడి పోయె నిశ్చలతఁ దా నందంగఁబో దక్కటా!

ఊఁదు మూఁదుము ముఖవీణ యూఁచముట్టు
 బుగ్గ లల బూరెలంబోలెఁ బొంగిపోవ
 ఎత్తుమెత్తుము పడగను నెత్తుగాఁగఁ
 బొందికగఁ బ్రోద్దుతిరుగుడు పూవువోలె.

ప్రాణపిపాసువైన యల పన్నగ మల్లన లేచియాడుచున్
 గానము సందులన్ నినునె గాటుగొనన్ గమకించెనో ప్రభూ !
 ఔనొకొ పాముతోఁడఁ జెరలాటము లేమిది మాకు నేలకో
 పానలు? పాములందులనె పండెడు నీ కిది యొక్కలెక్కయే?

కుబుసంబు మెయినుండి కూలిపోవఁగ నాగ
 బెత్తంబు నీవు పై కెత్తుమయ్య
 నీ నాగసారకాయ నింపినట్టులు దీని
 నెమ్మేని గాలితో నింపుమయ్య

ఏ కా వ లి

వండంబువలె నిల్చియుండంగ నలయేడు
స్వరములు గాలించి పాడుమయ్య
నీచూపుతోపాటు నెఱి దీని చూపును
నీమీఁదనే యుంప నేర్పుమయ్య

పాలు గీలును వలద యీపాఁపఱేని
కిమ్ము కొంచెమ్ము నీ విరిదమ్మి తేనె
పిమ్మట ఫణామణి ప్రకాశమ్ముతోడ
నివ్వటిల్లుత మిది నడదివ్వెవోలె.

౧-౧-౩౦

చి త్ర భి ష్ట

వెన్నెల వలిపెంబు విదిలించుకొం చంత

రాకాశమునఁ జంద్రుఁ డవతరించె

తోడిమె నూతులుగూడఁ గడు నూర్చి పూదావి

గంపలతోఁ దెచ్చి గాలి పోసె

ఆశాకరంబుల నాకాశ మల భూమి

కాంతామణిని బిగ్గఁ శాఁగిలించె

వనలక్ష్మి యల వసంతుని వేయి కనులతోఁ

బులుకు పులుకునఁ బొడిచి పొదివె

రిక్క లాకాశవనమున నక్కి నక్కి

సారిది నభిసారికల జోడఁ జూడఁ దొడఁగె

నట్టియెడ నొక్కఁ డొక్క గేహంబుఁ జేరి

యంత భవతి భిక్షాం దేహి యంచుఁ బల్కె.

ఏ కా వ లి

ఎవరును మా ర్పలుకమి నా
యువకుండగు భిక్షువర్యుఁ డొండొకమా తో
భవతీ ! భిక్షుం బిడు మని
శ్రవణానందముగఁ బల్కెఁ జవి సవ్వడితోన్.

లోపలినుండి యంత నొక లోలవిలోచన యొక్కచేత నీ
రాపయి వేఱుచేత నొక యన్నపుగిన్నెయుఁ గొంచువచ్చి యో
తాపసి ! పట్టుమం చనిన దవ్వుల నిట్లనె భిక్షుకుండు సా
ధ్వీ పదిమంది కిచ్చు నల బిచ్చము కా దిడు చిత్తభిక్షునున్.

అలవాని పల్కుల నవధరించిన యంతఁ
గల్కికి మొగ మెల్లఁ గన్ను లాయె
అలవాని నెమ్మోము నాచి చూచినయంత
ముగుద కొంచెముగ నెమ్మోము వంచె
అలవాఁడు నిలిచిన నిలుకడ కనుఁగొన్న
నిలువున నీరాయె నీరజాక్షి
అలవాని యాకార మారసినంతనే
కాంత నెమ్మది చంద్రకాంతమాయె

అతఁడు చిఱునవ్వు నవ్వి నయంత నంత
ఓయరం బుదకంబు నొండొండ చిందె
కడియములు నందియలు రెండు కలిసి పోర
నాబిడ చరాలునన్ ముంద రడుగు వై చె.

వాకిట నిల్వఁగాఁబడినవాఁ డలవాకిట న స్తమించి న
 ట్టై కనుపట్టకున్న నలయంగన యంగనసీమనుండి య
 వ్యాకృతమా ప్రపంచ మన వ ర్తిలు నా యమునా వనంబు లా
 లోక మొనర్చె నీశ్వరునిలో లయ మందు నమందదృష్టులన్.

ఎల్లలోకులకును విందు లిచ్చువాఁడు
 నన్ను బిచ్చంబు నడుగఁగా నడచిరాఁగ
 మాయ గ్రమ్మిన యట్టులు మఱచిపోతి
 నన్నుఁ బాలింపవచ్చిన నాథుఁ డేఁడి ?

అంచా లతాంగి యమునో
 దంచ ద్వన కుంజ పుంజ తరువరలతికా
 సంచయము లేకతంబుగ
 సంచార మొనర్చెఁ జంద్రసాక్షి గ వితగన్.

ఇక్కడ నే నుంటిని మఱి
 యిక్కడ నే నుంటినంచు నెటొ విన్నటులై
 యక్కలికి పొదరు పొదరును
 నిక్కయు నిక్కయును వెదకి యేకై పోయెన్.

తెల్లవారంగఁజొచ్చిన నెల్లచెలులు
 వెదకికొనివచ్చి విసువుతో వేసరిలుచు
 రాధికా రాధికా యింక రావె యంచుఁ
 బొడవుగాఁ బిల్వ సాగిరి ప్రొద్దు పొడిచె.

వీ కా వ లి

అల్లన రాధ యల్లయమునాంబువులం గని నాధుఁ డం చొగిన్
హల్లకశయ్యపై జడసమాధిని బొందె విశుద్ధ తన్మనో
హల్లక బంభరం బయిన యాతఁడు బిగ్గరగాఁగ 'ఆఁ' యటం
చెల్లరునున్ వినంబలికె నెంతయు రాధయెలుంగు భంగిగన్.

౧-౪-౧౩

మోహము

౧

రాత్రికిని రాత్రికిని మధ్య రాతి వోలె
బగలు సృజయించు బ్రహ్మ దుర్భాజనుండు
లోకముల కెల్ల మదనుడే యేకదైవ
మాదిదైవము కాకున్నయట్టు లయిన
నిమ్మహా విశ్వ మేరీతి నేగుదెంచు
కాముఁ డొక్కఁడే ప్రేమ కేకాంతగురువు
విషయసుఖములు గోలెడు విశ్వమూర్తి
ధరణి నెల్లెడ మన్నఱ తాండవంబె
ఉల్లము ల వెల్ల మన్నఱు నుపవనంబు
లే వసంతము తొలకరు లిక్షుశరు వి
భూతులే యల్ల హేమంతములు ప్రసూన
బాణు బిగికొఁగిలింత లీ వాఁకదిన్నె
లందు నతఁ డొంటరిగఁ బోవు నప్పు డపుడు.

౨

మదనుఁడా ! యిందు రాదురా మాకు నిద్ర
 గాలిచేఁ గ్రాలు శైల శృంగములయందు
 వికసి తాళోక వృక్ష వాటికలయందు
 ప్రణయ కలహ కటాక్షోదరములయందు
 అదయ విరహసమాలోల హృదయమందు
 చలిత ధూర్త విపక్ష వక్షముల యందు
 తోడఁ జైత్ర వసంత చంద్రులను గొంచు
 మెత్తగాఁ బాన్పు వేయరా యత్తమిల్ల.

౩

అల్ల ధనదుని నవనిధుల్ కొల్లగొందు
 శుక మునీంద్రుని గుంభదాసునిఁ బొనర్తు
 ప్రేమ నలకూబరునకు నెమ్మోముఁ జూపి
 రంభ గుండియలందున రాయి వైతు.
 ఇంద్రునకు మోముఁ జూపక యేడిపింతు
 గాఢ వైరాగ్యమునకు శృంగార కావ్య
 తతుల దై నందినంబును గృతుల నిత్తుఁ
 బ్రవరుచేత వరూఢినీ భాగ్యవతిని
 వేడఁగాఁ జేసి నిచ్చులు విఫలపఱతు

ఓ యనంగుడ నీ కిదే కాయమిత్తు
మేలుకనుమోయి నాదు నెమ్మేనియందు.

౪

సిగ్గుల్ తగ్గులు వారి వీరి భయముల్ చేద స్తముల్ చాటుగా
నగ్గులైన విలాసముల్ మఱియు నేమండీ యటం చెన్నికల్
పగ్గాలున్ మఱి కక్కుళ్లైములునుం బంచాస్త్ర) గుర్రాని క్కీ
దృగ్గాఢేతర ముఖ్యసాఖ్యములు మీ కెల్లప్పు లాభించుతన్.

౧౧-౪-౧౩

చీకటి - వెలుగు

౧

చీకటికి వెలుగునకు జిన్నతనంబున బెండ్లియాయె నా
చీకటి పెద్దదా పిదప నీ యిది యేమిటి? మాలకాకులున్
దాకఁగ నోచుకోఁదగని నల్లనిదానను; దెల్లసామితో
నే కరణి ద్రాపన్ విడిచి యే నొనరింతును గాపురం బికన్.

అని సిగ్గున మ్రొక్కుచు నా
తనినిం దన నల్ల తెరను దఱలించి కనుం
గొన మది నెంచెంగానీ
కనబడఁ డా పెండ్లికొడుకు కాసంతేనిన్.

చీకటి చింతలం జివికి చెల్లరె ప్రాయము చెల్లె నెన్నినా
ల్పీ కరణి బ్రీయుం బడయకేను వసించుట? నాదు సామినిన్
నా కనుదోయితోఁ గనుటె నాకు ఫలం బనుచున్ మహాగుహం
జ్ఞాని చేసె నెవ్వరికిఁ జేయఁగఁబోలని నిద్ర నిష్కతోన్.

9

పద్మరాగ ప్రభాపటలితోడుత బుధుం

డాకాశగంగలో నవతరించె

వెన్నముద్దకు మిన్న వెలగకాయకుఁ జిన్న

వినువీదిపై కెక్కె వేఁగు జుక్క

ఏకాండమై యున్న యేడు గుర్రాల తే

న్నొగలపైకి ననూరుఁ డెగసి దుమికె

చెలువొందె నుష కావి చీర చెఱంగు ప్రి

యేటి పేరలలపై కెత్తి కొంచు

ఎంతకాలమునుండియో యెంచుచున్న

వెలుఁగు పొడతెంచి తూరుపు వీధియందు

విక్రమించి జగం బెల్ల నాక్రమించె

విశ్వపద్మంబు రేకులు వేయు విచ్చె.

చీకటికిన్ వెలుంగు జిగిచేగమెఱుంగు లొకం డొకండుగా

సోకినయంత వెల్లువలు సోకిన రేణువు లట్లు నీరముల్

సోకిన యుప్పుచందముగఁ జొప్పడి స్వావయవంబు లన్నియున్

స్వాకృతితోఁగరంగునపు డయ్యది యిట్లను నవ్వెలుంగుతోన్.

వీ కా వ లి

“స్వామీ దేవరకేను దాసి నన హాస్యం బయ్యెడిం గావునన్
భూమీమండలమందు నెవ్వరికినిన్ బోధంబు గాకుండఁగా
నా మేనిన్ సకలంబు గల్పుకొనెదే నా సామి నీలో నొహళా
యేమీ నీదయ కంతుపొంతు కలదే యీరేడు లోకంబులన్ ?

నా సిగ్గంతయుఁ బాయ నీ కరములన్ నన్నెత్తి నీదౌ రథ
ప్రాసంగాననొ యెందొ నీదు దయ నా ప్రాప్తంబు భద్రంబుగా
నాసీనం బొనరించి పట్టుకొనవే యయ్యారె నా యంగముల్
వాసిం బొసెడిఁ బట్టుతప్పెడిని దేవా సర్వలోకేశ్వరా! ”

౫-౧-౧౪

ప్ర శ్న

ఓ కవిరాజ! యెందులకు నొయ్యో గవిత్వము చెప్పుదయ్య! నీ
వాకునకున్ శ్రీమంబు గనిపట్టిన చందము కొంచె మేనియున్
మాకును దోపఁ బోదు —

ఉ త్త ర ము

మతిమంతుఁడ! దానికిఁ గారణంబునున్
నీకును జెప్పనప్పుడును నేఁ గనబోను శ్రీమంబు సుంతయున్.

వాయు వెందులకును వీచు వారి యేల
పాఱుఁ జందురుఁ డేల చెన్నారఁ గాయు
ఈశ్వరుం డెందులకు నింత సృష్టి నేయు
మాయురే సుంత శ్రీమ మను మాటలేక!

సౌందర్య మొండు మఱి యా
నందం బది రెండు వివిధ సర్తన కేళి
చ్ఛందము భావము మూఁ డివి
విందుగ నాచేతఁ గవిత వెలి కుబికించున్.

ఏ కా వ లి

అల కవిత్వము ముంద రా తరువాతనే

నియతంబు లగు గాలి నీళ్ళు నాకు

అల కవిత్వము ముంద రా తరువాతనే

యన్నంబు నటువోలె నాలు నాకు

అల కవిత్వము ముంద రా తరువాతనే

వస్త్రం బలంకారవార్త నాకు

అల కవిత్వము ముంద రా తరువాతనే

శాస్త్రంబు తత్ప్రయోజనము నాకు

అల కవిత్వము ముందర యందుమీఁదఁ

గాకితంబును వ్రాసెడి కలము నాకు

అలకవిత్వము ముందర యందుమీఁద

నీవు నాయాయివారలు నేను నాకు.

౨-౧౨-౧౨

నిష్కాసనము

మా గృహ సీమ లన్నియును మజ్జన శాలలు పానశాలలు
 రోగపు శాలలు మఱియు రొక్కపుశాలలు నింక దక్కుచో
 భోగపు శాలలే యిచటఁ బుట్టదు బెత్తెఁడు నేల యిందు నీ
 కేగతి వచ్చు వచ్చినటు లేఁగుమ! ముందర నేఁగు మీశ్వరా

మీ యింటియందు నెమ్మొయిఁ జోటు లేకుండుఁ

గాక మీయూర నెక్కడనొ యుందు

నందువా? యెంతటి మందాండ వింత మీ

క్కుటమైన వెఱ్ఱి కక్కుటితి యేల?

గ్రామమధ్యం బది కలుగదా యందువా?

కరణమ్ము గా రది కలుపు కొనిరి

గోష్ఠంబులం దుండఁ గోరుదువా? కొత్త

లేఁగ దూడకుఁ గూడ లేదు చోటు

బంజ రెందేని జిక్కదా? ప్రభువు వినిన

చేతి కఱదండములు ముందు చిక్కఁగలవు

ఇంక నెందేని జూడుమా! యెంత వెఱ్ఱి

వేఁగు మేఁగుమ నిలువకో యీశ్వరుండ!

వీ కా వ లి

పోని మ్మొల్ల డిగో విభంజిత శిలా పుంజంబు తత్ప్రీమలో
నేనుండందగదా? యదా? మునుపొగిన్ నీవున్న జ్యేష్ఠాలయం
బే! నేటన్ వితయంచు దాని భువిఁదోయింపించియుంజిత్రశా
లానిర్మాణము చేయుచుంటి మది యేలా నీకుఁ బోపొమ్మొకన్.

ఎక్కడ నేనియుఁ దావది
చిక్కక పోనిమ్ము నీదు చిత్తము లేదా?
యక్కడ నేను వసించెద
నక్కరణికి సమ్మతింపవా మనుజుండా?

పరిహాసం బదియేల? యందుల జనాభా లెస్స యవ్వారినం
దఱనున్ బైటికిఁ దీయుచో జగతియుం దాఁజాలునే యందులన్
గిరులన్ దాఁటిన వస్తుపుంజము లెటుల్ నిండాఁరెనో చూడవా
యిఱకాటంబయి గాలి దూఱుటకు నే నిందేది సం దీశ్వరా?

ననుఁ గట్టుకొన్నట్టి నాతి నల్ చెఱఁగులఁ
జెఱఁగు లాడించుచుఁ దిరుగవలదొ?
కన్న కొమారుండు కడు గ్రంథ సాంగుఁ డుం
డండు కొండొకటఁ గూర్చుండ వలదొ?
అనుపదంబునయందు నరుదెంచు నెచ్చెలుల్
నెమ్మిమై నట శయినింప వలదొ?
అది నీ కొసంగుచో నల్ల రహస్యముల్
నమ్మి యెచ్చటను నున్పంగ వీలు?

ఎంత కోరికిఁ గోరితి వెంత యాశ ?
 తనకు మాలిన ధర్మ మింతయును దగునె ?
 నన్ను నా వారి నవల కో యన్న ! నెట్టి
 కాపురం బుండఁ దలఁచితి కాదె యహహ !

కాని మ్మొట్టులొ యొకట్టుల
 నే నుండంగలను నెంత యిఱకట మది తా
 నైనను దీని పరీక్షకు
 నైనను నూఁ యనుమి యుందు నందున్ మర్త్యా!

నీకు నాశయె కన్నే మొ? కాకయున్న
 నీఁగకాలికి నైనను నేది చోటు?
 విషయముల నిండి మది యని విడిగఁ గలదె ?
 వడిగ వేంచేయు మెంత యీశ్వరుఁడ వైన

శిల్పి

రూపము నాదు రాజ్య మనురూపములై తగు తూలికల్ మషీ
లేపము కాకితంబు లమలీమసముల్ వసనంబు లెంతయున్
నా పరివారముల్ గత మనాగతమున్ మఱి వర్తమానమున్
మా పని చూడు మంచును బ్రణామ మొనర్చును నాదుచేతికిన్.

వ్రాయుదు నాకాశంబును
వ్రాయంగాఁ గలను నేను వాయువును మఱిన్
వ్రాయుదు జీవరహస్యము
వ్రాయంగాఁ గలను నేను భగవాను నొగిన్.

తేనియతోడ మోవి వినుతింపఁగ వ్రాయుదు దావితోడ నె
మ్మేనిని గూర్చెదన్ బెళుకు మించులతోడను జూపు గీచెదన్
మానితరీతిఁ దేటలగు మాటలతోడత మోము తీర్చెదన్
ధీ నియమంబుతోడుత హృదన్ లిఖయింతు ననంత చింతలన్.

ఎవ్వరా యన్నవా రహో యీశ్వరునకు
 లేదు రూపంబు, రూపంబు లే దటంచు
 వరుస నా గీయు ఛాయాతపములయందుఁ
 బోల్చుకొనుమయ్య మెల్ల రూపులకు రూపు.

వాఁకల నేర్పుగా వ్రాసి చూపఱచేత
 బిందెల గముల ముంపింపనేర్తు
 ఉద్యానముల గీచియును బూలఁ బండులఁ
 గోయఁ బెందమిఁ జెందఁజేయనేర్తు
 అందంబు వ్రాసి మీ యందఱ కందోయి
 చే దాని నద్దకొఁ జేయనేర్తు
 భగవంతుఁ జిత్రించి పరమనాస్తికు చేతఁ
 దిన్నఁగాఁ జేతు లెత్తిరపనేర్తు

నాదు గీటులు మాటాడు నాదు గోరు
 వంకలో నెన్నియో నెలవంక లాడు
 మాట లిఁక నేల నా చేతి మన్ను హొన్ను
 నేను ముట్టిన రాయి వాణికిఁ దురాయి.

౪-౧-౨౩.

ఏ కో పా స న

దేవుఁ డొక్కఁడె యెందు కీ దేవులాట
మతము లొక్కటె యెందు కీ మదము మసకు
ఉన్న మతముల నన్నింటి సున్నఁ జేసి
ఒక్క దేవునె కొలుత మం చూహఁ జేసి.

ఉపనిషత్తులను దా నొక్క యార్యుఁడు తెల్ల
పాల రాళ్లుగఁ జేసి పట్టి తెచ్చె
జెందవెస్తాఁ బారసీకుఁ డొక్కఁడు కాంతి
మద్రత్న సమితిగా మార్చి తెచ్చె
అల ఖురానును దురుష్కాచార్యుఁ డమల మా
ణిక్యంబులుగను బొందించి తెచ్చె
బై బిలు నొక క్రైస్తవప్రముఖుండు తాఁ
బచ్చరాలుగఁ బొందుపటిచి తెచ్చె

తక్కుఁగల దేశములవారు తమదు తమదు
 గ్రంథములనెల్లఁ గెంపులు గాఁగ నద్ద
 ములుగ రవ్వలు గాఁగను మోచి తెచ్చి
 గుట్టబోయంగ నవి యొక్క కొండ యాయె.

నానారూపసమేతుఁడున్ మఱియు నానానామధాముండు తా
 నైనన్ నామము లేక రూపమును లే కా యేకదైవం బొగిన్
 నానా రత్న శిలాకలాప మగు నా నవ్యాచలంబందు నా
 సీనుం డాయెను సర్వమానవ మన స్సిద్ధాంత యోగ్యంబుగన్.

ధారుణియందుఁ గల్గిన మతంబుల లోపలి సారమైన యా
 చారము లెల్ల నేకమగు చాలునఁ బోతను బోసి యమ్మహాః
 దారపుఁ గొండచుట్టు వలయాకృతిగాఁ దగు భాతి రాతి ర
 స్తా రచియించి కొండకుఁ బ్రదక్షిణముం బొనరించి రెల్లరున్.

ఈశ్వరారాధనము గూడ నేకరీతి
 వలయు నంచును నెల్లరు వాంఛఁ బొంది
 'యెగురు చీశ్వరు ధ్యానించు టింతనుండి
 యొప్పు' నంచును యోజించి రప్పు డెదల.

అందఱుగూడ నప్పగిది ధ్యానము నొప్పిరి కాని యింక నా
 చందము నొప్పకున్న జనసంతతి యున్నెడ వారిగంతులుం
 జిందులుఁ జూచి క్రోతులని చెప్పనొ యొప్పని దిప్పకాయలం
 చుం దలపోయునో మఱియుఁ జోద్యపు దయ్యములంచు నెంచునో

వీ కా వ లి

తేపటినుండియు మొదలుగ
నాపరమేశ్వరుని నేకమగు గతిఁ గొలువం
బ్రాపనుచు నెల్ల ప్రజ యీ
లోవుగ లేకుండ నొక్కలోపం బేనిన్.

ఒక్కరూపముతోడ నుండఁగా నెదఁ గోరి
సిగలు లేకుండఁగాఁ జేసికొనిరి
పలుకు లాడఁగ నొక్క బాస లేకుంటచే
మాట లాడుటె ముందు మానుకొనిరి
ఒక్కవేసముతోడ నొప్పారి యుండఁగా
వలువలు దాల్చుటే వదలుకొనిరి
మతవిరోధముఁ దెల్పు మచ్చ లటంచును
దిలకంబు దిద్దుట తీసివై చి

రిట్టి రూపంబు వ్యవహార మిట్టి వేస
మిట్టి మోములతోడత నెల్లవారు
గంతులను వై చుచును భగవంతుఁ గొలువఁ
జెల్లరే కొండచుట్టు సంసిద్ధులైరి.

౧-౧-౧౨.

పేమ

నే బ్రేమించెద భాగ్యవంతుల మఱి నిర్భాగ్యుల జోడుగా
 నే బ్రేమించెద నీతివంతుల మఱి నీతివ్రథాశూన్యుల
 నే బ్రేమించెద భోగశాలుర మఱి నిర్భోగ్యుల జోగ్యుల
 నే బ్రేమించెద గామ దేవు మఱియు న్నిష్కాము గామారిని

ప్రేమింతు నే మనోభిరతి నరుంధతీ

రమణితో యశావనారంభ రంభ

వలచెద నెడఁదలోఁ బ్రవరుని గామినీ

కూబరుం డగు నలకూబరునిని

అభిలషించెదను మధ్యమపాండవుని వాని

యడుగు దాఁటి విరాటుకొడుకుఁ గుఱ

కామింతు దివ్యమా కల్పవృక్షంబును

జెత్తలో మొలుచు కసింద మొక్క

వీ కా కళి

వను నక్షత్రమును జ్యోతిరింగణంబు
దోమ నేనుంగుఁ బ్రేమింతుఁ దోయజంబు
గడ్డిపూవును బ్రేమింతుఁ గాంచనంబు
నినుముఁ బ్రేమింతుఁ బ్రేమింతు నెనుము నావు.

వలచెద నెండల నీడల
వలచెద నే రేబవళ్ళ వలతు నమావా
స్యలఁ బున్నమలన్ వలచెదఁ
గలికిని బూరుషుని దేశ కాలంబులనున్.

ఆంధ్రదేశంబుఁ బ్రేమింతు నరవనాఁడు
చోళములు కేరళంబులు చుట్టివత్తు
కోసలంబులు మగధముల్ కొలువఁబోదు
వంగము కళింగ మన్నను వాంఛ నాకు.

ఆ స్తికునకును నత్యంత నా స్తికునకు
స్వస్తి చెప్పెద మాలండు బ్రాహ్మణుండు
నాకు నంతవ్యు లణువును నగము నొకఁడు
బుద్ధిలో లోన భావింతు బుద్ధు బద్ధు.

౧-౨-౧౧.

అ గ్ని

'అగ్ని మీఠే పురోహిత' మ్మనుచు నిన్ను
ఋక్కు నుతియింప దానినే బొక్కినావు
విధవ కెంతయు వందన విధి యొనర్ప
నాకుబలె వృద్ధి చెందు మన్నదట యగ్ని.

ఋగ్వేదమును భాష్యవృత్తి సమేతంబుగాఁ
గారించి కారించి కాల్చినావు

భాష్యయుక్తము యజుర్బ్రహ్మంబు సర్వంబు
కాసంత లేకుండఁ గాల్చినావు

భాష్యయుక్తంబైన వ్యాకరణంబెల్ల
కాకితంబులతోడఁ గాల్చినావు

అష్టాదశ పురాణ శిష్యేతిహాసప్ర
పంచకంబును నాహరించినావు

ఏ కావళి

ఎల్ల సాహిత్య శాస్త్రంబు నేర్చినావు
ఆంధ్ర వాఙ్మయ మంతయు నార్చినావు
ఈవు తగులంగఁ బెట్టని దేది చెపుమ
అగ్ని దేవుండ నీకు జయంబు గాత !

పెంచితిఁ బెద్దచేసితిని బ్రీతియుతంబుగ రాణివాసమం
దుంచితి రాజయోగ్యకుసుమోపవనంబులు క్రమ్మరిల్ల ని
ర్పించితి విస్మరించితిని మేదిని మింటిని నొక్కపెట్ట న
ర్పించితి నిన్ను నగ్గికిని బెన్ బలిగాఁ గవితాసరస్వతీ !

కాల్చితి విల్లు సర్వమును గాల్చితి షాత్రము లూఁచముట్టుగా
గాల్చితి వెల్లయున్ ధనము కాల్చితి వెల్లయు ధాన్యరాసులన్
గాల్చితి వున్న వెల్లయును కాల్చినఁ గాల్చితి కాక గ్రంథముల్
కాల్చిన నీకు నో జ్వలన ! కడ్చది నిండెనొ కాలు నిండెనో !

కాలిన యింటిలోపలికిఁ గాలిని బెట్టిన తత్ క్షణంబునం
గాలిన కాకితంబు లవి కాలిని గేలిని జుట్టి యక్కునన్
వ్రాలుచు నున్న వక్కట సరస్వతి ! నేనిఁక నేమిసేయఁగాఁ
జాలెడి వాఁడ నీకు నిదె సంచయనంబు వినా కనారిలక్.

ఒకటియా రెండునా యింట నున్న దెల్ల
 మంటలోపల మలమల మాఁడిపోవ
 నేది పోయిన దనుచు నే నేడ్తునయ్య
 అగ్గిరాముండ! గాలిగుడ్డా! మహాత్మ!

కట్టుకో నొక చింపి బట్టయేనియు లేక
 యటుపైకి నుత్తరీయంబు లేక
 తినఁబోవఁగా నొక్కదినుసు గింజయు లేక
 పడి యుండఁగాఁ బాడుపాక లేక
 కూరుచుండఁగ నొక్క గోనె గుడ్డయు లేక
 శయనింపఁబోవ మంచంబు లేక
 వండుకో నొక యోటికుండయేనియు లేక
 కరమున నొక చిల్లి గవ్వ లేక

చదువుకొనఁబోవ నొక్క పుస్తకము లేక
 తలఁచుకొననేని యొక్క పద్యంబు లేక
 నన్ను సన్నాసిగాఁ జేసినాఁడవయ్య
 దీర్ఘదర్శివి నీ వగ్ని దేవ నిజము.

మిథిలానగరము మంట
 శిథిలము కా, నాది యేమి చెడలేదను సు
 ప్రథితుండగు జనకుని సత్
 కథ లెంతయు మాకు నెఱుక కఱపెడుఁగాత.

గురువులై యనధీత గూఢశాస్త్రార్థ ప్రి
 పంచంబు నాకు బోధించినారు
 మిత్రులై గుణదోష మిధున విమర్శనా
 విషయంబు నాకుఁ జూపించినారు
 సహపాతులై సదా సత్కళాసముదాయ
 మెంచి నాతోడఁ జింతించినారు
 చెలియులై సద్భావ చిత్త్ర డోలికల నె
 క్కించుచు నన్ను నూఁగించినారు

మిమ్ము నమ్మిన శిష్యుని మీదుమిత్రు
 మీదు సహపాతి మఱియును మీకుఁ బ్రితు
 నన్ను విడనాడి మంటలో మన్నవారె
 పుస్తకములార విజ్ఞాన పుటములార!

ఋగ్వేదమా! యష్ట దిగ్విధులను నన్నుఁ
 గన నెంత యడలితో కాలునపుడు
 వేదాంతమా! నన్ను వీక్షింప యోగదృ
 జ్ఞుతి నెంత పూనితో మాఁడునపుడు
 వ్యాకృతీ! యల యజ్ఞగంతమా 'దృశి' నెంత
 వఱపితో నా కయి చరమవేళ

కవితాకుమారి నన్ గనుపొంటె నెన్ని ము
 ఖాల దుఃఖించితో క్రొంగు తఱిని

కట్ట సాహితీరో నన్నుఁ గాఁగిలింప
 ఎంత చేతులు జాఁపితో యే మనందు
 నన్నుఁ గంకాళమును జేసి చన్నవారె
 పుస్తకములార విజ్ఞానపుటములార !

[క్షయ వత్సరమున నాతప
 భయమగు వైశాఖ కృష్ణపక్షంబున నూ
 రయ దినమునన్ ద్వితీయో
 దయమునఁ జిరివాడ యెల్ల దగ్ధం బాయెన్.]

30-3-22.

అంధగ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాల,
బెజవాడ - 1940